SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

KNJIŽEVNE NOVINE

Univerzitetska biblioteka "Svetozar Marković" Beograd - Bul. Crv. Armije 71 fch 849

...NJIŽEVNIKA JUGOSLAVIJE

BROJ 33 GODINA II | Adre... administracije: Francuska 7 — Telefon: 28-098 | BEOGRAD, UTORAK, 16 AVGUST 1949 | LIST IZLAZI JEDANPUT NEDELJNO UTORKOM | PRIMERAK 3 DINARA

DVA PROKLETSTVA

Ivo SARAJČIĆ

Kad su mudraci s istoka iz Informbiroa na temelju pisama CK SKP(b) donijeli zaključak da nas isključe »iz porodice bratskih komunističkih partija, iz jedinstvenog komunističkog fronta i, prema tome, iz redova Informacionog biroa« — kako se to kaže u zlosrećnoj Rezoluciji — oni su mislili da će time oboriti na kolena našu Partiju i naše komuniste i da ćemo mi od straha i bogobojaznosti predati svoju zemlju na milost i nemilost tvorcima Rezolucije.

Kako se kasnije pokazalo oni su se jako prevarili. Niko pošten i pametan u našoj zemlji nije se preplašio zbog toga isključenja. Izostalo je posipanje pepelom i odlazak u Bukurešt u pokajničkoj haljini sa svezanim užetom oko vrata. Naprotiv, naši ljudi su još većom snagom i oduševljenjem, jedinstveni i uzdignuta čela nastavili sa uspješnim ostvarivanjem zadataka Petogodišnjeg plana i sa izgradnjom socijalizma.

Budući da su oni iz Informbiroa zaintačili da nas prisile na pokoravanje, da nam nametnu neravnomjerne odnose, ili bar da dokažu kako naše isključivanje (ekskomunikacija) mora biti smrtonosno za nas, to im nije preostalo drugo nego da učine sve kako bi svoja proročanstva bar nečim potkrijepili. Kad su se proročanstva o raspadu kod nas pokazala uistinu sasvim lažnima, onda su oni prešli na direktniju akciju, na opipljivije metode, ekonomsku blokadu, političku izolaciju (ukoliko je to moguće), sabotaže i provokacije, pa i na pogađanje sa imperijalistima na naš račun. Jednom riječju, našoj zemlji objavljen je jedne vrste informbirovski krstaški rat u koji oni iz dana u dan sve grlatije zovu sve i svakoga, počevši od ustaša i četnika, pa do Vrangelovih i Denjikinovih belogardejaca, da im se pridruže u borbi protiv socijalističke Jugoslavije.

Nedavno je sveta stolica takođe objavila dekret o izopćenju (ekskomunikaciji) komunista iz svete majke crkve katoličanske. U tom dekretu se, između ostalog, kaže: »Najistaknutiji i najčasniji oci, zaduženi da brane stvar vjere i morala, nakon što su prethodno saslušali mišljenje savjetnika na plenarnoj sjednici, koja je održana u četvrtak, 28. VI. 1949 godine, odlučili su...« da se »...katolici koji propovjedaju, a naročito oni koji brane i šire materijalističku i antihrišćansku doktrinu komunista, ipso fakto, kao odmetnici od katoličke vjere, izvrgnu izopćenju koje je specijalno pravo svete stolice«.

Na ovo se kod nas ne bi trebalo ni obazirati, jer to nije prvi put u našoj historiji da nas Rim proglašava šizmaticima i da nas proklinje. Učinio je on to već mnogo puta, a posljednji put bilo je to prije nešto više od dvije godine, prilikom suđenja Stepincu. Zato se naša štampa i ne bavi mnogo tim dekretom. Međutim, sa komunističkom štampom ostalih zemalja, pa i takvih gdje je partija rukovodeća snaga u upravljanju državom, kao na primjer u Čehoslovačkoj, Poljskoj, Mađarskoj i Albaniji, nije takav slučaj. Tamo je, naprotiv, odluka svetog oca pape bila toliko počašćena da su o njoj pisali uvodnike partiski organi, kao „Rude pravo«, »Tribuna ludu«, »Zeri e populit« i drugi. A u Poljskoj je čak i ministar unutrašnjih poslova protestovao kod pretstavnika Vatikana zbog njegovog miješanja u unutrašnje stvari Poljske, baš zbog objavljivanja tog dekreta. Štampa tih komunističkih partija pišući o papskom dekretu uglavnom ga je pravilno ocijenila. Taj dekret je zbilja »propala stvar«, »to nije znak snage, to je znak slabosti« (Moris Torez). To je »nazadovanje u mračne dane inkvizicije i terora« (»Folkscajtung«). Tim dekretom je papa zbilja »postao novi šef krstaškog rata. On služi bogu imperijalizma: dolaru i atomskoj bombi« (»Zeri e populit«). »Sjeveroatlanski pakt, instrument rata, dobio je visoki blagoslov s papskog prijestola« (Radio Moskva). »Drugim riječima sveta stolica je ekskomunicirala sve one koji su za mir i demokratiju, sve one koji su protiv ratnih potpaljivača i planova kapitalističkih magnata za porobljivanje. U toj ulozi ona se služi isto tako nečasnim metodama kakvi su joj ciljevi. A ti ciljevi su slabljenje fronta mira, cijepanje međunarodnog radničkog fronta i uskrsavanje vjerske mržnje u nazadnim masama« (»Zeri e populit«).

Sve je to, uglavnom, istina, ali se komunistička štampa u tim zemljama nekako isuviše uzrujala zbog takvog jednog dekreta svete stolice, koji ne znači zapravo ništa novo i koji, eto, komuniste izbacuje iz crkve katoličke i uskraćuje im milost božiju i zatvara vrata raja nebeskog. Ako su članovi partija tih zemalja zbilja komunisti oni su se vjerovatno svih tih milosti i sami odrekli. Moguće je, međutim, da u nekim od tih komunističkih partija komunisti nisu spremni da se toga odreknu pa ih zato treba sačuvati od uticaja svetog oca pape. Međutim, to se nas ne tiče, pa zato i nećemo na to badava trošiti riječi. Na to neka odgovaraju Rakoši, Kopecki, Zambrovski, Enver Hodža i drugi koji to smatraju za potrebno.

Dekret svetog oca pape za nas nije nimalo važan jer se naši narodi, a pogotovo ne komunisti, ne smatraju nikakvim njegovim »stadom« i »ovčicama« kojima on može upravljati po milosti božijoj.

Ovdje je, međutim, mnogo interesantnije konstatovati to da je ovo za nas već druga ekskomunikacija u toku nešto više od jedne godine. I da je ova ekskomunikacija svete stolice po svojoj namjeni, po svojim metodama, po svojoj taktici i po svom idejnom stavu, po svom dogmatizmu vrlo mnogo slična onoj ekskomunikaciji naše Partije iz redova komunističkih partija od strane Informbiroa. U principu, a naročito formalno, to su dvije sasvim različite rezolucije, odnosno dekreti. Jedno je papska ekskomunikacija, a drugo informbirovska Rezolucija. Ali u suštini one imaju mnogo toga zajedničkog.

Prvo, zabranjeno je sumnjati u nepogrešivost i jednog i drugog, i Informbirovske rezolucije i papskog dekreta. Ako posumnjaš i jedni i drugi sveti oci ne samo da će te ekskomunicirati nego možeš izgubiti i dušu, odnosno glavu, ako ti do nje uspiju doći.

Drugo, licemjerno je i jedno i drugo. Nas tobože osuđuju u Rezoluciji Informbiroa zbog naših grešaka i isključuju nas jer smo »pošli putem izdaje stvari međunarodne solidarnosti radnog naroda«, jer smo »se suprotstavili komunističkim partijama koje su u sastavu Informacionog biroa, pošli putem otcjepljenja od jedinstvenog fronta protiv imperijalizma«, itd., itd. Dakle, jednom riječju, oni nas isključuju, jer smo se mi tobože sami odmetnuli. To isto tvrdi i dobri pastir sveti otac papa rimski kad kaže da i on isključuje samo one iz crkve katoličke, koji se sami, ipso fakto, kao odmetnici izvrgavaju isključenju.

Treće, tvorci Rezolucije Informbiroa kažu: »Vi ste sami, izolirani, bez naše pomoći vi ćete pravo u kandže imperijalizma«. A sveta stolica govori: »Vi ste sami, napušteni od svete majke crkve, vi ćete bez svetog oca pape pravo u pakao, ako se ne popravite«. Dakle, straše nas i jedni i drugi.

Dalje, u Rezoluciji Informbiroa i u pismima CK SKP(b) se tvrdi da smo mi učinili smrtni grijeh zato što nismo izašli pred informbirovski sud u Bukureštu i da smo zbog tog smrtnog grijeha isključeni iz redova komunističkih partija. A sveti otac papa tvrdi da mi činimo smrtni grijeh što nećemo da se ispovjedamo i da slušamo njegove biskupe i popove, što nećemo da nam se oni brinu za naš ovozemaljski i onozemaljski život i da nam opraštaju i ne opraštaju naše grijehe, pa nas zato, eto, i on ekskomunicira.

Isto tako, Informbiro galami: »Mi za »spas« Jugoslavije pozivamo sve i svakoga, u Jugoslaviji i izvan Jugoslavije, da zbaci »Titovu kliku«, da sluša nas i da nam se pokorava, pa tako da nas umilostivi. A sveta stolica grmi: »Mi za »spas duša vaših« najavljujemo krstaški rat protiv komunizma i pozivamo sve i svakoga da nam se pridruži da bi spasao dušu svoju za gospodina«.

Dakle ,kako se iz ovoga vidi, među tim dvjema rezolucijama, odnosno dekretima, razlike u namjeni, u metodama i sredstvima nema skoro nikakve. I Rezolucija Informbiroa i dekret svete stolice su propala stvar, one znače oživljavanje metoda inkvizicije, znače srednjevjekovnu reakcionarnu dogmatičnost, znače jedan neuspio pokušaj modernizovanog spaljivanja na lomači onih koji se usprotive volji svetih otaca. Te dvije ekskomunikacije su i zato toliko slične što baziraju na zajedničkom idejnom, idealističkom shvatanju života i svijeta, na nekoj novoj vrsti cezaropapističkog, odnosno papocezarističkog pogleda na svijet. Uz to treba konstatovati ovdje jedno to da papski dekret nije nešto novo, a da je, međutim, Rezolucija Informbiroa nešto sasvim novo, posebno za komuniste, novo zato što se pojavljuje ondje gdje ne bi trebalo da joj bude mjesto — u međunarodnom radničkom pokretu. Ona je u radničkom pokretu zaprepašćujuće nova, jer je po svemu crkvenodogmatska, papska, kako se to vidi iz navedenih primjera, a hoće da bude »marksistička« i tobože »revolucionarna«.

Tu sličnost, nažalost, ne vide, neće da vide, ili ne smiju da vide oni koji bi u prvom redu trebalo da je vide. Oni koji pravilno osuđuju, kako smo naprijed naveli, papski dekret o ekskomunikaciji, morali bi da iz velike sličnosti Rezolucije Informbiroa i papskog dekreta, naročito po njihovoj namjeni i metodi, povuku i pravilan zaključak da se nikakvim dogmama, papskim dekretima, rezolucijama i prokletstvima ne može uništiti napredna revolucionarna misao i napredni revolucionarni pokret, pa ma kakva se »sila« i »većina« digla protiv njega, pa makar to bio recimo sveti otac papa sa svojim dekretom ili Informbiro sa svojom kontrarevolucionarnom Rezolucijom.

Pred nama su, odnosno iza nas su, dakle dva prokletstva, dvije ekskomunikacije, dvije besmislice, dvije zablude i laži, dva nasilnička akta koji će sigurno doživjeti zajedničku neslavnu sudbinu. Pred nama je također i jedna jedina istina, revolucionarna i pobjedonosna istina za koju se mi borimo. To je istina da među socijalističkim zemljama i komunističkim partijama moraju vladati odnosi međusobne ravnopravnosti, razumjevanja i pomaganja, a ne komandovanja i diktiranja. To je istina da je nauka marksizma-lenjinizma »rukovodstvo za akciju«, živa revolucionarna i napredna teorija radničke klase koja se bori protiv svakog dogmatizma, šablona, kanoniziranja i okamenjavanja, protiv bilo čijeg monopola i bilo kakvog urođenog prava. Pred nama je također revolucionarna i pobjedonosna istina o izgradnji socijalizma u Jugoslaviji, istina koju mi dosljedno branimo i koja će pobijediti uprkos raznim papskim dekretima i informbirovskim rezolucijama.

Umetnička izložba povodom konferencije kineskih književnika

U toku konferencije kineskih pisaca i umetnika otvorena je umetnička izložba koja je s uspehom pokazala rezultate stvaralačkog rada kineskih pisaca i umetnika u toku poslednjih pet godina. Među tim., nekoliko hiljada izloženih predmeta nalazile su se slike pozorišnih komada, muzičke kompozicije, knjige, slike, drvorezi, uljane slike i akvareli, karikature, portreti, skulpture, modeli od hartije za dekoraciju prozora, kao i plakati. Radovi umetnika i književnika iz svih krajeva Kine bili su ovde pretstavljeni, uključujući poznate rezbare Ku Juana i Li Hua, slikara Ju Pe-ona i radove umetnika, seljaka, radnika i vojnika. Izloženi radovi prestavljali su mnogostrani odraz oslobodilačkog rata i radova na izgradnji u oslobođenim oblastima.

PROTERIVANJE KINESKOG KNJIŽEVNIKA ŠU KANG MINGA IZ HONGKONGA

Odluka hongkongških vlasti o proterivanju iz Hongkonga Šu Kang Minga, poznatog književnika i člana stalnog komiteta Udruženja književnika i umetnika, izazvalo je opšte negodovanje. Tim povodom pretstavnik Svekineske federacije književnika i umetnika izjavio je »da slučaj Šu Kang Minga obeležava početak planskog i otvorenog proganjanja naprednih ljudi i organizacija u Hongkongu«. On je ukazao na naredbe hongkongških vlasti koje imaju za cilj da Kineze u Hongkongu liše njihovih prava. Ova proganjanja su u oštroj suprotnosti sa politikom kineske vlade, koja u oslobođenoj Kini štiti sve britanske državljane koji poštuju zakone.

TOMAS MAN U NEMAČKOJ

Ovih dana je u Vajmaru održana svečana proslava u čast nemačkog književnika Tomasa Mana koji se vratio iz Sjedinjenih Američkih Država u vezi sa proslavom 200-godišnjice rođenja Getea.

Tomas Man, koga su hitlerovci proterali iz Nemačke, dobio je u emigraciji američko državljanstvo. U vezi sa Geteovom godišnjicom Tomas Man je izabran za počasnog stanovnika Vajmara, a komitet za proslavu ove godišnjice dodelio mu je nacionalnu nagradu »Gete«.

U Vajmaru je održana konferencija za štampu na kojoj je Tomas Man razgovarao sa pretstavnicima nemačke štampe. On je izjavio da novčana sredstva koja je dobio kao nagradu u Vajmaru poklanja za obnovu nemačkog kulturnog spomenika — zgrade Herderove crkve u Tiringiji. Nagradu koju je dobio u Frankfurtu na Majni Tomas Man je dao kao pomoć nemačkim književnicima u zapadnoj Nemačkoj. U razgovoru s novinarima Man je dalje istakao da »nemački narod mora učiniti sve kako bi visoko održao zastavu mira«.

TRIGLAVSKI MOTIV

Josip PAVIČIĆ

— Bako, zastor se diže! Dođi da vidiš! — razvikao se u susjedstvu dječak sa crvenom pionirskom maramom oko vrata. — Zastor se diže i odmah će početi pretstava.

Od bake ni traga ni glasa, ali zato sam ja odgurnuo svoje papire i isturio glavu kroz prozor... Zastor od jutarnje magle polako se diže i otkriva veličajnu pozornicu; drevni akteri-glumci pojavljuju se na njoj, počinje svečana igra bez riječi, pantomina, starija od ljudskog pametara: s jedne strane sunce — s druge grbavi vrhunci »Podrte gore«, piramida Bogatina, malo dalje Triglav i njegova niža plećata braća. Planine iznad Bohinja kupaju se u suncu, iz jutarnjih magluština rodio se vedar ljetni dan.

Dječak sa crvenom maramom prestao je dozivati baku; predao se zanosu, ne skida očiju s triglavske stijene, koja je izišla iz noćnog pokrivača sva gola, samo joj se oko glave vijori bijeli burnus, satkan od lake vunaste pređice, od koje se predu oblaci.

Iznova sam utonuo u papire, vrijeme neopaženo teče — opet vika! Brzo k prozoru, već znam: sad počinje pretstava na maloj pozornici, u susjednom dvorištu. To nije nijema pantomina, nego vesela suvremena igra, puna socijalističkog humora i komike.

— Silazi odmah dolje, napasniče! — kriči baka, malena, nabusita starica, iskrivljujući vrat prema visokoj krošnji jelke. — Kad slomiš vrat, koga će kriviti, nego mene!

— Zašto bih slomio vrat! — čudi se dječakov glasić iz krošnje. — Pa moram se valjda vježbati!

— Odmah dolje, čuješ li? Da ti danas ne dolazi otac, smjesta bih se skupila i vratila u Zagreb. Vidite li, kako je to bezglavo, mameno! — obraća se baka sustanarki ,tihoj ženi, koja je iz Banata doputovala ovamo, da se oporavi na gorskom zraku. — To su ti današnja djeca. Zaludiše ga do kraja ne samo oni u školi, nego i sami roditelji... Propast svijeta!

Igrokaz počinje veselo kao i svakog jutra. Dječak je tri tjedna proveo na moru s pionirima, a sad je već nekoliko dana na Bohinju s bakom. Otac će doputovati danas — on je planinar, a ove godine povest će i dječaka sa sobom na Triglav. Dječak gine od nestrpljivosti, osobito ga uzbuđuje misao, da će se kojih dvadeset metara verati po željeznim klinovima, zabijenim u stijenu. A veranje po visokim ograncima jelke — to mu je svakodnevna vježba za uspon preko klinova.

— Zbog tebe nemam nijedan miran čas, danju ni noću. — siječe baka, kad je dječak napokon sišao s jelke; zatim nastavi govoriti sustanarki: Za moje mladosti nije bilo takve pokore s djecom, sva su znala za red i posluh. Ali onda su i roditelji bili drukčiji! Ako je i bilo obijesti, ama sve u granicama...

— Ih, baš volim da se nisam rodio onda! — izmakne se dječaku iskren uzvik.

— Muči, kaštigo božja! Bolje bi ti bilo, da sjediš na miru, dok se nije dogodilo kakvo zlo. Jesi li ti razumno čeljade? — zadiše se sjedajući uz ženu. — Dakako, gdje će on biti razuman, kad mu nije ni otac... Voditi dijete na Triglav... Danas se sve okrenulo na glavu!

— Ma bako, pa ti si uvijek jednaka, ovdje i kod kuće! — stane se dječak braniti. — Kad bi bilo po tvome svi ljudi na svijetu samo bi mirno sjedili na mjestu, nitko se ne bi micao od straha, da mu štogod ne pane na glavu... A ja ću biti avijatičar! Tamo, u avionu, sjedit ću na miru, samo će mi zrak svirati oko ušiju...

— Odlazi! — uskipi baka. — Čim ti prispije otac, dižem ruke od tebe... Sad vidiš, ženo, što učini taj njihov socijalizam! Poverat će se i na Triglav, sjesti i u onog krilatog vraga, a zapitaš li ga »očenaš« — ni beknuti! A što je tu, ženo, tebi na smijeh? Nekako mi se čini, da mi se i ti podruguješ...

*

Skoro će mrak... Dva dana bila je velika pozornica otvorena, a sad je utonula u neprozirnu maglu, spustio se zastor. Idem u susjedno dvorište: tamo, na maloj pozornici, nastavlja se prekinuta vesela igra...

Jučer zorom, još prije svanuća, zaputiše se njih dvojica na Triglav, a vratili se čas prije. Dječakovo je lice preobraženo; iz blistavih očiju još nije izbrisano čuđenje — razabirem, da mu je slika svijeta, gledana iz triglavskih visina, ostala duboko utisnuta u svijest. Neću mu spomenuti veranje po ograncima jelke, povrijedio bih ga: ta on se je uspinjao preko željeznih klinova uz triglavsku stijenu! Veranje po ograncima — to je za malu djecu, pionirski podmladak, a ne za starog planinara... Gledam ga diveći se simboličnoj razlici između pune muškaračke snage i slabih mladenačkih sila, koji su tek na početku razvoja: otac, čvrsti četrdesetogodišnjak, jedva vuče noge od umornosti, sasvim je klonuo od dvodnevnog planinarskog napora. Jedanaestgodišnji dječak, sličan trski, skače poput ždrebeta, kao da nije bilo ništa... Možemo odmah iznova na Triglav!... Riječi mu teku, nižu se putni doživljaji, naoko sitni, beznačajni, no za dječaka od jedanaest godina nema beznačajnih doživljaja.. Prolazeći kroz šumu vidio je, kako su mlade bukve napale oveću jelku; šiknule nakoso uvis tik uz njezino podnožje — oteše joj hranu, jelka je već napola suha. Kad to gledaš, čini ti se sasvim kao napadaj iz busije... Zmija otrovnica, na koju je nabasao putem, jače se uplašila nego on, i odmah pobjegla. Toliko su mu pričali o usponu preko klinova, a kad tamo, ništa osobito, on je pripravan i na drukčije podvige! Ubrao je samo jedan cvijetić planinke — šteta ga je kidati. A ispod samog vrha Triglava ispisao je olovkom na glatkoj pećini pionirsko geslo: »Za domovinu s Titom — naprijed!...« Neka se zna tko ide na Triglav...

Pomalo se sabire i kućna čeljad, kosili su cio dan svoje planinske livade. Sad oni preuzimaju riječ, a dječak utihnuo, sluša bez daha... Otac i sin, obojica borci, pričaju svoje uspomene iz doba borbe i okupacije. Govore dobro hrvatski... Na ovom mjestu kraj šumskog puta, gdje je na tlu humak u obliku zvijezde, zasađen cvijećem, pao je od neprijateljskog zrna njihov ukućanin, jedan od prvih ustanika... Dočekaše ga u zasjedi, izdao ga domaći izrod. Slušači odahnuše, kad su čuli da je izdajnika brzo stigla zaslužena kazna... Drugi događaj potresa ih do dna duše: trojicu mladih Slovenaca zatekao rat i okupacija na radu u tuđini, na samoj granici Francuske i Italije. Dospješe u logor... Nakon godinu dana prodre i do njih glas o ustanku i borbama u Jugoslaviji. Bježe iz logora i probijaju se tjedne i mjesece podnožjem Alpa kroz Italiju prema rodnom slovenskom kraju. Putuju samo noću, hranu dobijaju u zabačenim planinskim selima. Napokon su prešli granicu, još par sati, pa će naići na prve borce i pridružiti se Oslobodilačkoj armiji. Hladna noć prisili ih da nalože vatru u šumi — ta ih je izdala. Kod napadaja iz zasjede razbjegnu se na razne strane; jedan je na bijegu ranjen u koljeno, pane u šake Nijemcu. Ni pod najtežim mukama ne odaje svoje drugove — tko su i odakle su. Po ispravama, koje su našli kod njega, Nijemci doznadu njegovo rodno mjesto i otjeraju mu roditelje u logor. Umro je od rane i mučenja... Slijedi i treći događaj, koji slušače uzbudi do kraja: tamo, s one strane Bohinjskog Jezera, između hotela »Zlatorog« i slapa Savice, zasjeo u osamljenoj vili bijesni krvolok SS-ovac, zapovjednik okolnih okupatorskih četa. Živi ondje sam kao vuk, vilu je pretvorio u oboružanu utvrdu, nikoga ne pušta unutra; ni svoje, ako ih dobro ne pozna. Sve izvještaje prima na prozoru u prizemlju uz naperen »šmajser«; tu izdaje i svoje krvničke odredbe. I onda jednoć kasno podvečer dođu mu pod prozor dva partizana, preodjevena u Nijemce. Jedan od njih nosio je o vratu prebačeni remen... Kad je Nijemac izvirio na prozor, pruži mu jedan partizan papir — tobože izvještaj — a drugi, uvrebavši zgodan čas, zabaci mu strelovito svoj remen preko vrata; brz okretaj — remen se stegao poput uzla — snažan trzaj i Nijemac izleti glavački na tle. Sve se to odigralo u trenu, u potpunoj tišini, pritegnuti uzao nije dopustio Nijemcu da se oglasi. Sutradan uzbuna, zapovjednik nestao bez traga... A i tko će mu otkriti trag, kad je Bohinjsko Jezero duboko...

Dječak je prvi narušio dugotrajnu šutnju:

— Znam, ovako je on njega! — skoči prikazavši zorno kretnjama, kako je partizan zabacio Nijemcu remen oko vrata i svukao ga s prozora na zemlju.

Razgovor se nastavlja... Dolazi na vidjelo, da su dječakovi roditelji prvoborci; prošli su zajedno s njim kroz svakojake klance jadikovce. I on se još dobro sjeća duge povorke, koja se u noćnoj tišini probija kroz pustu krajinu, zametenu snijegom. Mati ga nosi na leđima, on se čvrsto privio rukama oko njezinog vrata... Tiha Banaćanka izgubila je u borbi dva sina, a sama dočekala oslobođenje u logoru.

Kasno je, razilazimo se na počinak. Baka već odavno spava, ona je »digla ruke« od svega...

ŽAN KASU U NAŠOJ ZEMLJI

„Principi koji vas oduševljavaju i kreću, to su upravo oni principi koji nam se čine nužni za ostvarenje jednog socijalističkog i revolucionarnog humanizma"

U toku svog boravka u našoj zemlji napredni francuski književnik i javni radnik Žan Kasu, koji je 6 avgusta, u pratnji svoje supruge i ćerke, stigao u Beograd, posetio je, u društvu članova Udruženja književnika Srbije, fabriku mašina alatljika u Železniku, seljačku radnu zadrugu »Janko Čmelik« u Staroj Pazovi, veliko radilište u Novom Beogradu i Autoput.

Krenuvši 9 avgusta na put po našoj zemlji, Žan Kasu se zadržao u Sarajevu kao gost Udruženja književnika Bosne i Hercegovine. Prilikom svog boravka u Sarajevu francuski književnik obišao je grad i razgledao njegove znamenitosti. Žan Kasu se naročito interesovao za izgradnju stanbenih zgrada, ulica i drugih objekata. Posetio je i izložbu »Narodni front u borbi i izgradnji« koja je otvorena na Dan narodnog ustanka.

Udruženje književnika Bosne i Hercegovine priredilo je u čast gostiju u hotelu »Evropa« ručak kome su prisustvovali ministar prosvete Vlade NR Bosne i Hercegovine Dušanka Kovačević, pretsednik Saveza književnika Jugoslavije Ivo Andrić, pretsednik Udruženja književnika NR Srbije Milan Bogdanović, generalni sekretar Pretsedništva Vlade NR BiH Hakija Pozderac, načelnik uprave za agitaciju i propagandu CK KP BiH Džemal Bjedić, hrvatski književnik Zdenko Štambuk, pretstavnik Udruženja likovnih umetnika Bosne i Hercegovine Ismet Mujezinović i drugi.

U ime književnika Bosne i Hercegovine Žana Kasua pozdravio je pretsednik Isak Samokovlija.

»Mi smo duboko uvereni — rekao je Isak Samokovlija — da će g. Žan Kasu, vrativši se u svoju otadžbinu Francusku, posle boravka u našoj zemlji kojim mu je pružena mogućnost da slobodno sagleda našu stvarnost i raspoloženje naših naroda, elan koji unose u svoj rad, i njihovo oduševljenje kojim izvršavaju Titov prvi Petogodišnji plan — poneti čvrst utisak da se ovde kod nas stvara socijalizam kome se ne može ništa prebaciti i da je sve što mu se podmeće prosta kleveta i laž«.

Odgovarajući na pozdrav g. Žan Kasu je, između ostalog, rekao:

»Za ova tri dana koliko boravim u Jugoslaviji, imam osećanje da prisustvujem doista jednoj od najvećih akcija istorije. Ta akcija ima važnosti ne samo za jugoslovenski narod, nego i za sve narode sveta. Ta akcija ima univerzalni značaj i interesuje sve slobodne ljude. Verujte mi da sam duboko uzbuđen kad gledam plemenito oduševljenje vaših radnih brigada, sav taj polet ka jednoj džinovskoj izgradnji. Ali verujte isto tako da shvatam bolne teškoće kroz koje je taj polet prinuđen da u ovom trenutku prolazi. Budite uvereni da nisam ja jedini koji ih razume i da vas znatan broj naprednih francuskih pisaca prati u ovom iskušenju. Principi koji vas oduševljavaju i kreću u ovom trenutku, principi ličnog dostojanstva, nezavisnosti, lojalnosti i vernosti revolucionara, to su upravo oni principi koji nam se čine nužni za ostvarenje jednog socijalističkog i revolucionarnog humanizma«.

Nazdravljajući prisutnima Žan Kasu je rekao:

»Dragi naši prijatelji, pijem za lepotu vaše zemlje, tako dostojnu da je vaši pesnici opevaju, za hrabrost i za uspeh jugoslovenskih naroda, a, ako mi dopustite, pijem isto tako i za zdravlje vašeg vođe, vašeg velikog druga, čiju sliku ovde gledam i koji je — ako bih za njega mogao da kažem — kao što je rečeno za jednog od naših velikih Francuza — »jedan trenutak savesti čovečanstva«.

Za vreme svog boravka u Sarajevu francuski književnik Žan Kasu, u društvu književnika NR BiH, posetio je izletišta sarajevskih trudbenika: Trebević, Ilidžu i vrelo Bosne, zatim otputovao na radilišta hidrocentrale u Jablanici odakle je produžio za Dubrovnik.

Metamorfoza jednog belogardejca u sovjetskog patriotu

Mirko ĆUKOVIĆ

U našoj socijalističkoj domovini omogućeno je svakom čoveku da svojim poštenim i predanim radom doprinese socijalističkoj izgradnji, a time i svom lepšem i udobnijem životu. Narodna vlast nije pravila niti pravi ma kakvu razliku među ljudima, već ih je cenila i ceni po njihovom radu i zalaganju u ovoj slavnoj borbi za stvaranje srećnijeg života trudbenika naše zemlje. Ali naša narodna vlast budno pazi na svakog onog koji ometa izgradnju socijalističke Jugoslavije, koji, po nalogu neprijatelja socijalizma uopšte, pokušava da sabotažama i diverzijama uspori ili onemogući naš razvitak. Kada su nedavno narodne vlasti otkrile izvestan broj bivših belogardejaca, ostataka starog carističkog poretka u Rusiji, kao neprijatelje socijalizma i strane špijune, koji su svoju delatnost uperili protiv socijalističke izgradnje u našoj zemlji, rukovodstvo prve zemlje socijalizma požurilo se da ih uzme u zaštitu, kao građane SSSR-a! I ne samo kao građane SSSR-a, već i kao »pristalice prijateljskih odnosa između naroda FNRJ i SSSR« (!)

Nema ni jednog čoveka u našoj zemlji kome nije poznata uloga ovih ljudi u neprijateljskoj delatnosti kako protiv Sovjetskog Saveza, tako i protiv svakog naprednijeg pokreta u svetu, koji se istakao u borbi za slobodu i nezavisnost svoje zemlje, u borbi protiv porobljivačkih namera fašističkih i imperijalističkih osvajača, a nije niti može biti nepoznata njihova uloga ni sastavljačima note, koja pokušava da ih prikaže »pristalicama prijateljskih odnosa« između naše socijalističke domovine i Sovjetskog Saveza. Koliko bi god mogli biti »pristalice prijateljskih odnosa između naroda FNRJ i SSSR« Kolčak, Vrangel, Denjikin i njima slični, toliko su to i oni koje sovjetska nota uzima u zaštitu, jer se u svom radu protiv SSSR-a i demokratskih naroda sveta nisu razlikovali ni za dlaku od svojih bivših komandanata.

Jedan od štićenika sovjetske note jeste i Ilja Goleniščev Kutuzov. A ko je on i kakav je bio njegov stav prema Sovjetskom Savezu nije nepoznato onim sovjetskim ljudima koji su bili u Jugoslaviji, pa ni onima oko Judina. Kada su belogardejci, posle sloma kontrarevolucije u Rusiji, došli u Jugoslaviju, smestili se i zauzeli u njoj položaje, okupili su se i »književnici« i »novinari« i osnovali »Sajuz ruskih pisateljej i žurnaljistov v Karoljevstje SHS«. Uskoro je ovaj savez izdao spomenicu u kojoj se nalazio i program toga saveza. U programu je najavljena borba svim sredstvima protiv sovjetske vlasti i komunizma. Šta znači ovo »svim sredstvima« nije potrebno objašnjavati, a to znaju dobro i u Sovjetskom Savezu, jer su doživeli ubacivanje u svoju zemlju ne jedne terorističke bande, koje su im slali belogardejci kako iz drugih kapitalističkih zemalja tako i iz stare Jugoslavije. Spomenica je sadržavala popis članova saveza, među kojima se nalazilo i ime Ilje Goleniščeva Kutuzova.

Sadašnji zaštitnici građanina SSSR Kutuzova mogli bi primetiti da je to bilo davno i da se od tog vremena Kutuzov promenio, kada je video napredak Sovjetskog Saveza i izgradnju socijalizma u njemu. Dozvoljavamo da bi to i moglo biti, da se stav Kutuzova prema Sovjetskom Savezu i sovjetskoj vlasti izmenio u pozitivnom smislu. No to se nije desilo. Mnogo docnije (1934 godine), kada je izvršen u Marselju atentat na Aleksandra Karađorđevića, Ilja Goleniščev Kutuzov napisao je pesmu o »kralju mučeniku«. A u Sovjetskom Savezu je dobro poznat stav Aleksandra Karađorđevića prema SSSR-u i prema ma kakvom naprednijem pokretu u Jugoslaviji, a da i ne govorimo o njegovom divljačkom teroru protiv komunista u našoj zemlji. A još docnije (1938 godine), kada je Sovjetski Savez već odavno bio proslavio pobedu izgradnje socijalizma u svojoj zemlji i tekovine socijalističke izgradnje obeležio u Staljinskom ustavu, kada je hitlerovska Nemačka stvarala paktove protiv komunizma i od zapadnih imperijalista tražila i dobila Minhenskim sporazumom Čehoslovačku kao bazu za napad na SSSR, Kutuzov se i tada nalazio u taboru neprijatelja sovjetske vlasti i Sovjetskog Saveza.

U to vreme (mart 1938 godine) počeo je izlaziti u Beogradu fašistički časopis »Nova smena«, koji je hvalio fašizam i fašističke organizacije, a naročito organizaciju »Hitlerjugend«. U prvom broju toga časopisa nalazi se ime Ilje Goleniščeva Kutuzova uz njegov članak »Posleratna ruska književnost«. Je li slučajno da se Kutuzov pojavio baš u prvom broju ovog fašističkog časopisa sa svojim člankom? Neće li biti i on među pokretačima ovog časopisa? Ali navešćemo nekoliko citata iz toga članka, koji govore o njegovom stavu prema sovjetskoj vlasti i prema nekim sovjetskim piscima. Ustvari ceo je članak protiv sovjetske vlasti, samo neke pisce prikazuje kao velike, neke pokušava da uvrsti u red kontrarevolucionara, a treće u red primitivnih agitatora za sovjetsku vlast.

Govoreći o osnivanju udruženja mladih pisaca »Serafimova braća« i citirajući njihov proglas, prikazujući ga da je uperen protiv sovjetske vlasti, Kutuzov zaključuje:

> »Slobodno stvaranje i psihologizam ukrštaju se, dakle, sa »socijalnom naredbom« i utilitarizmom. U one »blažene« godine za književnike, tako hladne i gladne (1917-21) moglo se još u Rusiji pisati sa dosta slobode i nezavisnosti. Vlast još zauzeta za ishod građanskog rata, nije mogla sve da kontroliše i reguliše. U obliku basne, bajke ili alegorije, često pod finim velom ironije, pisci su mogli da izraze svoje najliberalnije ideje«.

Ovim Kutuzov želi da većinu sovjetskih pisaca, koji nisu s njim go-

begli, prikaže kao neprijatelje sovjetske vlasti, kao ljude koji se basnom, bajkom i alegorijama — »ezopovim jezikom«, bore protiv »socijalnih naredbi« u književnosti koje, prema Kutuzovu, dolaze od sovjetske vlasti.

O Majakovskom Kutuzov, između ostalog, piše:

> »Vođ futurista,Vladimir Majakovski, pesnik izvanredno ritmički obdaren i vrlo vešt versifikator, i ako primitivan, zajedno sa futurističkim kritičarom Brikom, pokušao je da uveri komesara prosvete, Lunačarskog, da su baš futuristi pozvani da stvore »proletersku poeziju«. Pošto cela grupa nije imala nikakvog »sadržaja« ili »ideala«, nikakve duhovne, moralne ili socijalne težnje, bilo joj je vrlo lako da se prilagodi svačijoj ideologiji«.

Interesantno je da se Majakovski nije prilagodio fašističkoj ideologiji kao što je to učinio Kutuzov, iako je, prema Kutuzovu, Majakovski imao za to uslova, pošto nije imao »nikakvog »sadržaja« ili »ideala«, nikakve duhovne, moralne ili socijalne težnje«. Znači da sovjetska vlast nema ni »sadržaja« ni »ideala« »nikakve duhovne, moralne ili socijalne težnje«, dok fašizam ima i, razume se, čovek kova Majakovskog prilagodio se sovjetskoj ideologiji a čovek kova Kutuzova fašističkoj. Istina, prema sovjetskoj noti koja uzima Kutuzova u zaštitu, on se danas »prilagodio« sovjetskoj ideologiji.

Međutim, Kutuzov dalje piše:

> »Od futurista, veliku ulogu u novoj ruskoj književnosti odigrao je jedino Majakovski (1894-1930), autor poema »Misterija-Buf«, »150,000.000«, »Oblak u hlačama«, u kojima je vulgarnost izraza i siromaštvo ideja kombinovana izvanredno veštom versifikacijom i primitivnom snagom. Osim ovih poema, Majakovski je pisao novinarske članke u stihovima, za sovjetsku agitaciju. U ovom stilu-oštrouman, vulgaran i rečit, nadmašio je Demjana Bednog ,zvaničnog pesnika sovjetskih poema — feljtona. Istim pravcem uputio se i učenik Majakovskog, Bezimenski, autor agitacionih pesama sumnjive književne vrednosti« itd.

Dakle, dok su naši komunisti, naši radnici i naša napredna omladina na skupovima, izletima, priredbama čitali od Majakovskog »Lenjinov pogreb«, »Razgovor s drugom Lenjinom«, »Pesmu o sovjetskom pasošu« i druge njegove pesme, razvijajući ljubav prema Sovjetskom Savezu u radnim masama naše zemlje, dotle ga je belogardejac Kutuzov, neprijatelj zemlje socijalizma a i svega što je bilo napredno u Jugoslaviji, sada »pristalica prijateljskih odnosa između naroda FNRJ i SSSR«, prikazivao kao primitivnog futuristu, vulgarnog i siromašnog idejama, koji je »pisao novinarske članke u stihovima, za sovjetsku agitaciju«. Ne smatraju li možda danas sovjetski zaštitnici belogardejca i imperijalističkog špijuna Kutuzova — građanina SSSR sa sovjetskim pasošom — da je njegov sud o Majakovskom od 1938 godine u fašističkom časopisu »Novoj smeni« pravilan?

A evo šta Kutuzov u istom članku misli o nekim drugim piscima:

> »Na početku prevrata dok su još književnici uživali relativnu slobodu, pojavilo se nekoliko knjiga pesnika stare generacije od značajne vrednosti. Ana Ahmatova izdala je godine 1921 svoju poslednju knjigu lirike »Anno Domini«, koja sadrži nekoliko njenih najboljih stvari. Osip Mandelštam publikovao je 1922 knjigu pesama »Tristia« punu klasičnih reminiscencija, tuge za velikom kulturom koja nestaje i uzvišenim pogledom na istorijski prolazne događaje. Naravno, zvanična kritika primila je knjige Ahmatove i Mandelštama vrlo hladno.

Zatim Kutuzov sa ljubavlju piše o Vološinu, koji je »oplakivao nesreću Rusije i propovedao carstvo duha«, a koji je »u sovjetskoj literarnoj enciklopediji proglašen za okorelog kontra-revolucionara«.

Da li je ovaj sud Kutuzova pravilan? Da li je tada Kutuzov ovakvim svojim sudom izražavao ljubav prema Sovjetskom Savezu i izgradnji socijalizma u njemu? Nije ni tada, ni ranije, niti docnije a ni sada. On je gajio ljubav prema svemu što je reakcionarno, nazadno i kontrarevolucionarno a mržnju prema svemu što je napredno i revolucionarno. Belogardejac, zakleti neprijatelj Velike oktobarske revolucije, neće drukčije ni postupiti.

Nije potrebno da dalje citiramo Kutuzova kako je pronašao u Leonidu Leonovu, koji je opisivao negativne tipove kao ostatak i nasleđe starog propalog carističkog društva pisca protiv sovjetske vlasti. Dovoljno je ono što je napred izneto pa da se vidi njegov lik.

Nikoga u našoj socijalističkoj domovini ne iznenađuje stav Kutuzova niti njegova borba protiv sovjetske vlasti u SSSR-u i komunizma uopšte. Ali naše ljude danas ne iznenađuje ni stav njegovih zaštitnika, jer ko se mogao usuditi da se baci ma i jednom klevetom na takvo partijsko i državno rukovodstvo kao što je naše i na takve narode kao što su narodi Jugoslavije, taj može mirno da se zauzima za propale ostatke starog carističkog poretka i kontrarevolucionere. Naši ljudi znaju samo jedno, da nije bilo u prošlosti Jugoslavije niti ima sada boljih pristalica prijateljskih odnosa naroda FNRJ sa narodima SSSR od rukovodstva Komunističke partije Jugoslavije na čelu s drugom Titom. A što rukovodioci iz Sovjetskog Saveza ne žele iskreno komunističko prijateljstvo, već »prijateljstvo« kakvo gaje belogardejci, to je druga stvar. Mi smo osetili to prijateljstvo belogardejaca i pre rata, kada smo se borili da radne mase naše zemlje saznaju istinu o Sovjetskom Savezu, dok su Kutuzov i njemu slični izmišljali laži i klevete o njemu. Mi smo osetili to prijateljstvo i za vreme rata, kada su belogardejci oblačili hitlerovske uniforme i isticali našim ljudima »ja tože okupator«. Mi smo osetili to prijateljstvo i odmah posle rata, kada su neprijatelji nove Jugoslavije nalazili u belogardejcima pogodne špijune, a osećamo ga i danas kada informbiroovci pokušavaju da preko njih organizuju sabotažu naše socijalističke izgradnje. Narodi Titove Jugoslavije nikada se nisu oslanjali niti će se ikada osloniti na to da prijateljstvo naroda naše zemlje sa ma kojim drugim narodom ostvaruju i produbljuju reakcionarni i kontrarevolucionarni ostaci starog propalog društva pa ni belogardejci iz tabora Vrangela i Denjikina.

Proslava pedesetogodišnjice rođendana P. A. Pavlenka

Nedavno je u Centralnom domu književnika održano veče posvećeno pedesetogodišnjici rođenja Petra Andrejevića Pavlenka.

P. A. Pavlenko je još kao dvadesetogodišnji mladić u redovima Crvene armije učestvovao u građanskom ratu. Na frontu je stupio u Partiju. U knjigama »Pustinja« i »Putovanje u Turkmenistan« on je odrazio stvaralački rad sovjetskog naroda. Njegov roman »Na Istoku« i scenario filma »Aleksandar Nevski« nadahnuti su plemenitom idejom odbrane otadžbine. U danima Otadžbinskog rata njegovi članci su aktivno pomagali sovjetske ljude u borbi.

Puni rascvat svog talenta Pavlenko beleži posle rata, nizom dela, među kojima se izdvajaju roman »Sreća« koji je i na naš jezik preveden.

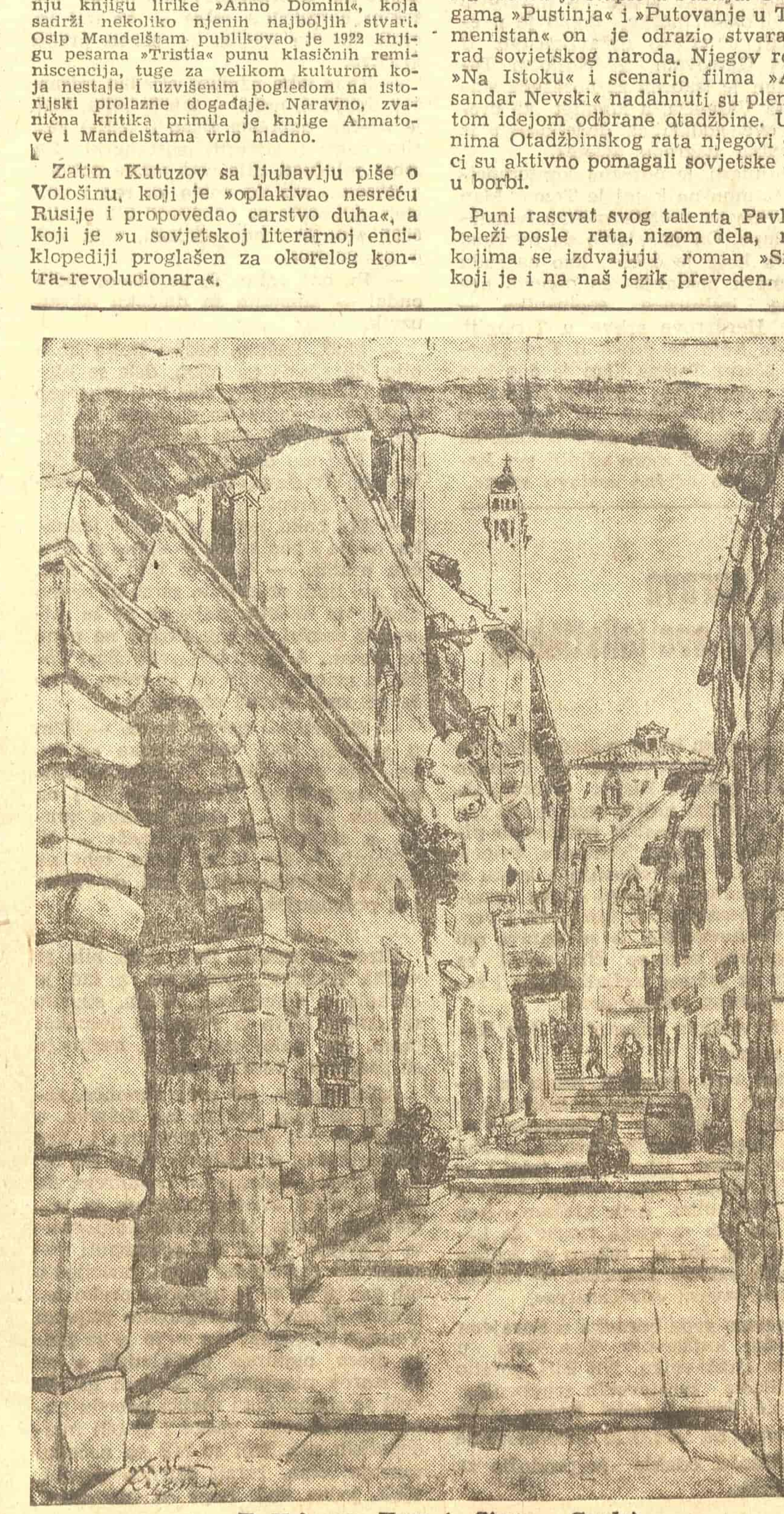

F. Kriżman: Hvar (u Starome Gradu)

Razmišljanja nad klevetom

Dušan KOSTIĆ

Iskustva se skupo plaćaju, pogotovu kad su značajna, kad su dragocjena — kao ova naša. Već je za nama toliko teških i mučnih časova i toliko rana — iza nas se podiglo golemo brdo kominformovskih intriga i smutnji, i svi su izgledi da će ono još rašti i porasti, u mračno se gorje razastrijeti — e da bi se kako (pusta željo!) zatrpala naša neodoljiva istina, da bi nikovala njihova laž i kleveta, njihovo otstupanje — i u teoriji i u praksi — od principijelnog, i naučnog, i revolucionarnog. No davni su danas oni trenuci u kojima se čovjek, čitajući novine i slušajući radio, čudom čudio i u nevjerici pitao — da li ga uho nije izdalo, da li ga oči ne varaju; kad se nad svim onim što su mu zagranični »usrećitelji« i krikuše davali u formi poziva i »jedinotačne« informacije naivno zapitkivao: je li moguće da su odlučujući ljudi prve zemlje socijalizma i narodnodemokratskih zemalja spali na takve grane da crno proglašavaju bijelim — naočigled čitavog svijeta! Kalkulacija s prepeodom »brzim efektom« slomila se još odmah o tvrde stijene naše socijalističke stvarnosti, a mi smo postali zreliji, iskusniji, naviknuti već na svakojaka iznenađenja, na nevjerovatne hepiende — britki da odbijemo svaku nepravdu i podvalu. I zato s tihim i dostojanstvenim prezirom, i s puno strpljenja, i s mnogo hladnokrvnosti i takta, gledamo na taj informbiroovski košmar, na tu suludu trku i nadmetanje ko će da isprede što veću i što ogavniju gatku o nama, hladnokrvni i tada kad nam »spasitelji duša našijeh« »spasiteljski« i beskrajno licemjerno guslaju o tome kako odbijamo njihovu pruženu »ruku pomoćnicu« koja, vele, prosto jedva čeka da nam pomogne da stanemo na svoje noge, da mjesto imperijalizma izgradimo socijalizam pod svojim krovom. Čak i tada kad nam za sve ovo što tako zahuktalo radimo i gradimo kažu oholo i cinički — da sve to ne vrijedi ni pišljive lule duvana, pošto — voljom informbiroovskih mudraca — radimo to po nalogu onih sa Temze i onih sa Volstrita, gurajući, tako, krupnim korakom u — maršalizaciju!..

Za borniranu kominformovsku pamet sve je moguće, čak i ono najnemogućnije, ono što uopšte nije moguće. »Propagandističko« iskustvo Informbiroa već je tolikih razmjera da ga ni sve vode svijeta ne mogu sprati, i smrad se njegov širi nadaleko i daleko se, zaista, vrlo daleko otišlo u beskrupuloznost, zagazilo odveć duboko u lednu vodu oportunizma i revizije! A tu ništa više ne pomažu autoriteti; zveckanje s njima nikoga više onako ne impresionira, pogotovu ne nas, ne one koji misle svojom glavom — koja je isto toliko sposobna koliko i nečija tuđa. Mi cijenimo autoritete kad su autoriteti, kad njihova riječ i njihovo djelo znače autoritet, kad su u punom skladu jedno s drugim; zašto bi, onda, mi bili krivi ako su autoriteti sami sebe poljuljali, demantovali, doveli u kontradikciju, ako čine katastrofalan raskorak između svojih nekadašnjih riječi i svojih današnjih postupaka? Ako je neko svojina radničkog pokreta čitavog svijeta, ako je njegov značaj međunarodnih razmjera — zar mu to daje pravo da proigra svoje značenje u jednoj tako problematičnoj igri kao što je ova informbiroovska? I je li dovoljan samo autoritet pa da se r e v i z i j a pokrije njime, da se sakrije iza njegovih leđa, da se proglasi pravom vjerom u koju ne treba sumnjati, protiv koje se — baš marksizma-lenjinizma radi — ne treba boriti?

Prošla je već godina od Rezolucije i šta sve nije rezultiralo iz nje za to kratko vrijeme! Linija kominformovskih napada bila je ravna, bijesno nasrtljiva, s malim ali nevještim varijacijama oko iste, već zbilja otrcane i uzaludne teme: naša »izdaja« socijalističkog svijeta! Još odmah se prešlo na ono čemu se komunista od komuniste najmanje nada — na amoralne, na klevetničke, na izrazito neprijateljske pozicije. Još odmah se zajahalo na krhku granu revizionističko-šovinističkog drveta. Zašto su prišli ovim metodama, zašto su se prihvatili nečasnih sredstava za izvojevanje svojih uskosebičnih ciljeva? Zašto su već od prvog dana našli izlaz i svoj politički izraz u psovci, u nogopodmetanju, u presoljavanju? Gde su drugarske ravnopravne diskusije, raščišćavanja, bratski komunistički sporazumi, saradnja bez zakulisnih smicalica i manevara? Mjesto svega, laž je proglašena istinom, ona je kominformovsko zvono na uzbunu, i sve ono što se danas tamo radi javna je i tajna krađa i prekrađa ovog zvona; i kad zvono zazvoni u Moskvi, ili Bukureštu, ili u Pešti, ili kroz stranice talijanske »Unità« — drma njegov konopac ista ruka i s istog mjesta: zvonar je isti i mi naziremo njegovo bogougodno lice koje trepti božanskim miljem, jer se, evo, tajno i javno povezuje s presvijetlim bjelogardejskim ocima Aleksejima Kriškama ili takvim nekim crkvenjacima i protuvama — sve to marksizma radi, i još ponečega.

Zadivljujuća je njihova tvrdoglava zaslijepljenost nad činjenicama, njihova bezobzirnost, ekskluzivnost. Mračne pobude nalaze oduška u besprimernim podvalama i izmišljotinama, u sitnoj i krupnoj intrizi, u prostačkim ispadima, u maltretiranju, u diskriminaciji — zaboravljajući se potpuno, zaboravljajući na svoje dostojanstvo borca za komunizam, na svoj poziv, na odgovornost pred radničkim pokretom, pred istorijom. No silno se varaju ako misle da su zablude i neistine održive u istoriji, ako vjeruju da će ovo što danas čine i što se iza njih i u njihovo ime čini, ostati dokumentom pozitivnog aktiviteta, uopšte oprinosom međunarodnoj progresivnoj stvari. Mora, konačno, istina pobijediti. Mora, naravno, laž otići u zapećak. S njom i njeni pokrovitelji i liferanti — to je sigurno jer je zakonito. Kad se jednom digne ova mutna kominformovska magla, kad se slegne ova teška zagušljiva prašina i stvari svima i svakome ponovo zablistaju u pravom svijetlu — izroniće iz magle i prašine, već osramoćeni, informbiroovski vitezi i musketiri, i nikom više neće biti potrebni, i neće biti ruke koja će ih i ozdraviti ni riječi koje bi ih tješile. Neće biti potrebni — kao što ni danas iole pošten

ome i pametnome nijesu potrebni — jer nikome više laž neće biti sredstvom ubjeđivanja, jer neće biti ljubitelja laži u socijalističkom svijetu, u rukovodstvu tog svijeta, jer će i kod njih, tamo, gde je sada kleveta moralni podvig, opet postati istina kriterijum, i opet će u punoj snazi progovoriti moćna marksističko-lenjinistička riječ — ona prava, nepatvorena, neiskrivljena, neunakažena, ona jedina... koja ima pravo na opstanak i koja vodi čovječanstvo naprijed u nove vedrije vidike.

Upoređujemo riječi sa djelom, provjeravamo mesije, jer smo naučili mnogo toga, jer smo se opekli, jer smo u ranama. Spokojno i mirnih nerava čekamo da prohuji ova histerična kominformovska paljba koja bije iz svih kalibara: njeno punjenje je jedno te isto i s istim smrdljivim novinskim barutom — argumenata nema jer ih ne može ni biti. I zato ispredaj, izmišljaj, nadovezuj, prepisuj od imperijalističke štampe (šta to smeta!), osmišljavaj, davaj injekcije i održavaj u životu bukureštansko nedonošče, tu zmiju što se plete oko nogu socijalističkih ljudi i koju svakako treba zgaziti da ne truje svojim otrovom.

Argumenata nema, ima laži. Ima starih laži, ima novih, ali s istom materijalnom bazom, istom konstrukcijom i namjenom — izlijeću samo s različitih aerodroma. »Vi ste prodali Korušku, vi ste izdali borbu grčkog naroda«! — dobacuju nam informbiroovski kuvari. »To dokazuju činjenice!« — mudro veli mudri »Sabad nep«. Je li? Zar zbilja? Pa deder, druže Sabad Nepe, navedite, na kraju krajeva, nabacite bar jednu činjenicu od tih vaših »mnogobrojnih« — jednu jedinu bar, uvaženi! Ali, molim, činjenicu koja jeste činjenica, ne erzac-činjenicu, ne »činjenicu« rođenu u jasnovidoj glavi vašeg saradnika-klevetnika s Herstovog kursa, konstruisanu za vašim redakciskim stolom. Prosto — č i n j e n i c u. No?

Ali našto takav zahtjev! Danas se došlo do toga da iz usta informbiroovskih bojdžija dopire jasan zadah revizionističkih misli i drugih takvih misli. Došlo je čak i do toga da »Unità« jetko prebacuje de Gasperijevoj vladi što već jednom ne svrši s Trstom, što oklijeva »dok Tito paktira sa Volstritom«... da ne bude, božemoj, kasno; do toga da austriski komunisti rone »grozne« suze nad mrtvim tijelima Figlovih žandarma-provokatora, i ti uplakani komunisti reći će — to je sigurno — da su i njihove prožandarmske suze još jedan prilog internacionalizmu, ili kome li?...

Žongleri igraju na konopcu, po konopcu: neko uživa i aplaudira (mi pogađamo ko), neko blene u čudu, drugi su zbunjeni. Okreće se poznata ploča, snimljena u poznatoj laboratoriji. Svejedno, argumenata nema — pusta je praznina u kominfomovskim mozgovima, jalova su njihova naklapanja. U takvom mozgovnom vakumu, u nedostatku ma i milimetarskog argumenta, korisna je, dobro dođe može da posluži i riječ izdajnika i vrtirepa, njegova »izjava«, bijeda njegova moralna; koristan je, dobro dođe i takav jedan »teoretičar« marksizma-lenjinizma, takvo jedno »znanje«, »pamet«, »sila«, »moćno pero«. Ili bjelogardejske špijunčine (velike i male), ustaški javni tužioci, korpuslije, batinaši i desne ruke Gestapoa, špekulanti, crnoberzijanci i obijači, pukovske vrangelovske popende, manipulanti atomskom bombom, »neakreditovani konzuli«, priželjkivači Zapada i maršalizovane civilizacije, mali i veliki kombinatori antisovjetskih i antisocijalističkih poslova — sve je to danas prednja linija Informbiroa, perjanica kojom se kite i sebi stavljaju za šešir kominformovski lovci u mutnom, uporni toreadori, sijači vjetrova koji već žanju buru, tvrdoglave inadžije, jedinoispravni i jedinomjerodavni citatomani, i sva ta šarena vojska i bratija...

Doživljavamo, vaistinu, mnogo toga nevjerovatnog, neočekivanog, apsurdnog. To je taj metod: ako ti nešto objektivno ne konvenira, ako je u suprotnosti s tvojim osnovnim interesima, s tvojim objektivnim gledanjem na ovaj ili onaj problem od životnog značaja, ako dakle svoja plemenita nastojanja da se život učini daleko vrijednijim i ljepšim pretvaraš u svakodnevnu praksu, ne čekajući pritom manu s neba ili »pomoć« sa strane kao goluždrava ptičad — onda si, informbiroovski blago intonirano, u najmanju ruku izdajnik i ubica, ili, kako to oni hrišćanski kažu — Juda Iskariotski; onda si sve ono što ne valja pod kapom nebeskom, sve sama Sodoma i Gomora! Onda »kritičari« steknu odnekud pravo da ti pljuju u obraz kao da i nemaš obraza, ili kao da je on, taj obraz, voljom Rezolucije predodređen da u praksi međusocijalističkih odnosa pretstavlja — pljucu! To je taj informbiroovski metod: lijevom rukom te stežu za gušu u »dobronamjernoj« i »plemenitoj« želji da te zadave, a desnom neumorno pišu »prijateljske« članke i izjave i note o tome kako mi odbijamo njihovu »pomoć« (p o m o ć — vidi kod novog Vuka: guljenje kože na kapitalistički način, sabotaža u svim vidovima, diverzija, špijuni!), miješajući tako vječno istu zapršku za kiselu informbiroovsku čorbu. To je taj njihov rječnik — ogavan dozlaboga, čudovišno prljav, gonjen na površinu prostačkim nagonima, izronjen iz moralno-političkog mutljaga; taj rječnik je slika vlastitog taloga i on ne govori, apsolutno nije karakteristika onoga na koga je upućen, već suprotno — baš onoga i baš onih na čija usta provaljuje. On je dokaz srdite nemoći »dušebrižnika« i »usrećitelja«, dokaz totalnog otsustva »optužnih« argumenata protiv nas, i stoga nedostatak svake argumentacije kompenziraju loše sklepanim izmišljotinama i psovkama.

Ali nikad psovke nijesu bile dokazi — bez obzira na njihovu skalu, s njima se — kao što će psovačima valjda biti poznato — nikad nije u istoriji kretalo naprijed. Međutim, informbiroovsko dostojanstvo to dopušta. Zašto i ne, kad je i gnusna laž u njihovoj interpretaciji postala sinonim istine i naučnosti, kad se pretvorila u isukanu »britku« sablju s kojom kominformovski vitezi polaze u boj protiv mlade antiimperijalističke zemlje — konzekventno principijelne, konzekventno socijalističke!..

SOVJETSKI SAVEZ

Završeno je izdanje celokupnih dela Vladimira Majakovskog

Poslednji tom izdanja celokupnih dela V. Majakovskog dat je nedavno u štampu. U njemu su sakupljene autobiografske zabeleške pesnika, stihovi, članci i govori iz raznih godina; mnogi među njima štampani su u listovima u unutrašnjosti. U knjizi se takođe nalazi mnogo bibliografskog materijala, fotografskih snimaka Majakovskog iz 1920 i 1926 godine, zatim snimak kuće Kučuhidze u Bagdadu u kojoj se rodio i živeo prvih pet godina života, najzad fotografije oca i majke V. Majakovskog iz 1893 godine itd.

Posle smrti Majakovskog ovo je četvrto po redu izdanje njegovih sabranih dela.

Narodni umetnik Vićeslav Novak

U Skuču (ČSR) gde je provodio letnji odmor, umro je 18 jula u 78 godini čehoslovački narodni umetnik Vićeslav Novak. Uz Leoša Janačka i Jozefa Suka, Vićeslav Novak je treća velika kompozitorska ličnost koja se u češkom kulturnom-muzičkom životu pojavljuje krajem prošlog veka. Njegov izrazit i snažan kompozitorski talenat ispoljava se na Praškom državnom konzervatorijumu gde je od 1889 do 1892 godine studirao kompoziciju kod K. Štekera a zatim u klasi Antonina Dvoržaka.

Pod uticajem simbolista i dekadenata u oblasti literature Vićeslav Novak u početku svog stvaralačkog rada pada pod uticaj kosmopolitskog artizma. Zbog svojih »kaprisa« dolazi zato u sukob i sa svojim profesorom. Ali Antonin Dvoržak nije bio samo veliki umetnik već i veliki učitelj. On je shvatio da prkosan stav njegovog učenika potiče iz opšteg kulturno političkog zbivanja toga vremena i verovao je da se zdrav kompozitorski talenat Novakov neće utopiti u besperspektivnom subjektivizmu.

Dve godine posle završetka studija na Praškom državnom konzervatorijumu, 1896 godine, Vićeslav Novak provodi leto u valašskom i slovackom kraju na Moravi i u Slovačkoj. Ovde se upoznaje sa životom i običajima naroda, izučava muzički folklor. Inspirisan balašskim, slovackim i slovačkim folklorom Vićeslav Novak piše horske balade na narodne tekstove i svoju poznatu »Slovacku svitu«. Ova dela pretstavljaju ne samo prekretnicu u stvaralačkom radu Vićeslava Novaka, njegovo oslobađanje od dekadentnih uticaja, već i određuje pravac celokupnog majstorovog budućeg rada. Vićeslav Novak postaje tako zaista narodni umetnik koji duboko oseća radosti, bolove i patnje svoga naroda, koji živi sa narodom i koji se od njega nikada nije odvojio. Zato iako se bavio sakupljanjem i obradom moravskih i slovačkih narodnih pesama, Novak nikada nije bio puki folklorista, on duboko ponire u suštinu narodne umetnosti i iz nje crpe snagu i inspiraciju za stvaralački rad. Njegova brojna simfonijska, kamerna, vokalna i scenski dela odišu ljubavlju i odanošću prema svome narodu, to je osnovni programski sadržaj svakog njegovog dela.

I u najtežim danima koje su čehoslovački narodi proživljavali, za vreme fašističke okupacije Vićeslav Novak ostao je veran svome narodu i njegovoj težnji za slobodom. U to vreme stvara simfonisku poemu »De profundis« a za vreme najtežih borbi protiv fašističkih osvajača, 1943 godine, piše u slavu Crvene armije »Majsku simfoniju« koju posvećuje Staljinu.

Kao i njegov veliki učitelj Antonin Dvoržak tako je i narodni umetnik Vićeslav Novak bio ne samo veliki umetnik već i veliki pedagog. Svoje učenike, među kojima je pored Čeha i Slovaka, bilo i Jugoslovena, Novak je učio da se približe svome narodu i da oslonac za svoje stvaralaštvo crpu iz narodnog života.

D. ČOLIĆ

VELJKO PETROVIĆ

Izabrane pripovetke (izdanje „Prosvete“) i Prepelica u ruci (izdanje „Matice Srpske“)

Pohvalno je što naša izdavačka preduzeća objavljuju izabrana dela značajnih pisaca čije je stvaranje dalo postignuća pre rata. Tako se novi čitaoci upoznaju sa predratnim književnim stvaralaštvom, razvojem naše književnosti, kao i sa životom i problemima društva, koji su se odrazili u objavljenim delima. Samo se mora napomenuti izdavačkim preduzećima da je neophodno da se uz izdanja izabranih dela kakvog istaknutijeg našeg pisca donose i biografski podaci o njemu, kao i podaci o uslovima i okolnostima u kojima je stvarao književna dela pre rata.

Veljko Petrović je markantan pisac koji se sa stvaralačkim književnim radom u prozi i stihu javio u prvim decenijama ovog veka. To je pisac koji ima svoju izraženu fizionomiju u književnosti, svoju individualnost, svoje mesto u istoriji književnosti. Njegovo stvaralaštvo obuhvata period od skoro četrdeset godina, vrlo sadržajnih, dramatičnih i burnih u istoriji naših naroda.

Veljko Petrović je ušao u našu književnost kao vojvođanski pisac, koji je temperamentno i pasionirano prišao životu svoga zavičaja, kao prozni pisac kome je najbliži život Vojvodine, njeni ljudi i njeni problemi. Veljko Petrović je pokazao u stihovima i prozi intenzivnu ljubav prema svome zavičaju, ali zbog toga nije postao idealizator građanskog društva Vojvodine ,niti je njena plodnost, njeno prirodno i materijalno bogatstvo učinilo da zavlada idiličnost u njegovom književnom stvaranju. Osetna je u njegovom književnom stvaranju kultura građanskog društva Vojvodine, izražena u umetničkim kvalitetima, izvesnim specifičnostima tih kvaliteta, no sadržajno u tematici i u stavu Veljko Petrović je upućen više na sudbinu vojvođanskog ratara, paora, i biroša nego na građansko društvo i njegov materijalni i kulturni prosperitet u Vojvodini. U prozi i u stihu izbija kod njega rodoljubivi ponos zbog tvrdokornosti, čvrstine, žilavosti i razboritosti ratara paora, a stid prema raskalašnosti, bahantosti, raspuštenosti bogatih i visokih pretstavnika građanskog društva. To čini da je pokatkad buknulo u njemu, ako ne od revolta, a ono od gađenja, kada je nailazio na pir gavana, užirenih parazita, na kome je paor imao da igra ulogu glupog komedijanta.

Priča »Sremačka šala« karakteristična je za takav odnos Veljka Petrovića prema predratnom građanskom društvu Vojvodine. Prikazavši vrlo slikovito lovačku gozbu u manastiru, ilustrujući vrlo plastično presite tipove, glavare manastira i izletničkog gradskog »krena« društva, Veljko Petrović je živo ocrtao besmislenost i ludost njihove zabave sa prostim i neukim čovekom iz naroda koji im za hranu i vino prodaje svoj bolni lični, najintimniji život kao lakrdiju. No već u drugoj pripovetci »Salašar« osveta je bogatog paora za takve uvrede i ponižena, kad je on na svojoj zemlji, kad je on u svome elementu. Veljko Petrović je rodoljubivo nepomirljivo osećao ponižavajuće ropsko u položaju seljaka u predratnim odnosima građanskog društva u Vojvodini, ne prostirući tu nepomirenost na širu socijalnu platformu.

Njegovo gađenje na trulež i korupciju vojvođanskih vrhova građanskog društva manifestovalo se u još nekim ilustracijama, u tematici onih pripovedaka u kojima je ulazio u iskrivljene i izopačene porodične odnose, zatrovane unutrašnjom otuđenošću i samoživošću, ili u onim u kojima je krokirao kakav crtež parazitskog tipa građanskog društva. Tako je u prvoj pripovetci u ovoj knjizi izabranih pripovedaka »Bunja« (1909) morbidno naslikao raspadanje, rasulo jedne posrnule u bogatstvu porodice, ulazeći sa jakim kritičkim realističkim opservacijama u iznakaženost veza porodice koje su se formirale u laži, neiskrenosti, idolatriji samoživih korišćenja materijalnog bogatstva. Tako je u pripovetci »Fedor« dao gotovo satiričnu ilustraciju odgajanja društvenih parazita, a u pripovetci »Maturantski sastanak« oštru, živo i plastično skiciranu figuru bezvrednog i beskrupuloznog tipa koji se uspeo na vrhove građanskog društva. Kada je pisao »Bunju«, 1909, Petrović je kao pisac verovao da je junak njegove pripovetke, koga je povukao u vrtlog materijalne propasti rasipnički život njegove žene, dospeo do tragedije zbog toga što je bio iskorenjen, što se odvojio od svoje paorske zemlje. Taj zov zemlje, zov prirode čuje se kao motiv još i u drugim pripovetkama Veljka Petrovića u kojima je realistički oštro zasecao u izvitoperene i unakažene društvene i porodične odnose, ne sagledajući tome prave društvene uzroke.

Veljko Petrović je u svojim pripovetkama pokazao veoma dobro poznavanje psihologije dece. Njegova pripovetka »Naš učitelj četvrtog razreda«, koja spada među njegove najbolje po obradi, razvijanju fabule i po dramatičnosti, sadrži psihološki tanano udubljavanje u dečju dušu, u impresivnost dečjeg duha, u brzinu dečje prijemčivosti za jake utiske, u razvitak dečje fantazije. Tu se opet pokazala snaga pripovetke Veljka Petrovića u realističkom ocrtavanju likova, u njegovim opservacijama koje se ne zaustavljaju na površinama doživljaja i događaja. Ta snaga je došla naročito do izraza u pripovetci »Maturantski sastanak« u prikazivanju triumfalnih raspoloženja župana i njegovih odnosa prema drugovima koje je u karijeri pregazio.

Veljko Petrović kao pisac poseduje živ, radoznao duh. On obiluje zapažanjima koje katkad i rasipa na račun izlaganja i razvijanja fabule, pretvarajući pojedina pripovedanja u ilustrovane kozerije. Njegove opservacije su začinjene duhom koji ima vojvođanskog kolorita u načinu mišljenja, u izražajnosti, u stilu. Taj stil ima izvesne lepršavosti u kojoj se javlja težnja da se preko krupnih problema u životu pređe bezbolno i bez velikih potresa. To čini da su epilozi ljudskih drama u pojedinim pripovetkama dati u malo reči, malo događaja i malo dela.

Umetnički kvaliteti pripovetke Veljka Petrovića najbolje su došli do izražaja u zbirci »Prepelica u ruci«. Ta zbirka osvaja interes čitaoca izrazitim i sugestivnim umetničkim lepotama. U njoj je došla do izražaja jedna osobenost pripovedanja Veljka Petrovića, a to je ljubav prema životinjama, poznavanje života životinja, slikarska snaga u opisima tog života. Zapažanja u odnosu na život životinja tu su kod Veljka Petrovića fino minuciozna, lirskim nadahnućem izneta, a data u živim osećanjima prirode i stvarnosti. Životinjice postoje u tom pripovedanju kao živa bića sa unutrašnjim životom, jer su posmatrana ustreptalim ljudskim srcem, sa asocijacijama na ljudsku psihu. Veljko Petrović umetnički zapaža njihove pokrete, eleganciju, gracioznost ili nezgrapnost i nespretnost, vidi izraz njihovog oka, prati igru, bujnost, živahnost ili opasnu elementarnost njihove prirode i to uvek obiljem umetničkih sredstava. Vrlo skladno, sa izvesnom toplom, a diskretnom osećajnošću, ispituje odnose između njih i čoveka. Naročito ta toplina postane sugestivna kad su u kontaktu dete i životinjica, kada dođu do izraza kvaliteti Veljka Petrovića u poznavanju i živom osećanju dečje psihe.

Veljko Petrović u velikom broju ovakvih pripovedaka uporedo sa životom životinjice, izlaže i intimnu dramu mladih ljudskih bića koji taj život okružuju, pa u nekima i odnose i atmosferu pod okupacijom u prošlom ratu. Životinjica postane veza, kopča osećanja, i na sebi pa i na svojoj sudbini reflektuje sav prolom osećanja i emocija mladih ljudi. Fabula je tada ispunjena poezijom prirode, poezijom čiji lirski akcenti najpre padaju na lepotu i sudbinu životinjice, na njene draži koje Veljko Petrović otkriva s majstorskim artističkim izražajnim sredstvima. Samo veliki ljubitelji ptica ili životinja takvih kao što su srna, pas itd. mogu onako analitički kao Veljko Petrović uočavati njihove osobine, osobenosti i njihove afinitete sa punom prirodom. Plastika njihovih slika postaje vrlo životna u poređenjima koje Petrović izvlači iz ljudske stvarnosti. On o plemenitim golubovima daje ovakvu sliku:

»Ali leteti, leteti, to je vrlina iznad svih, samo leteti da umeju! Ne da lete kao drugi golubovi, divljaci i prostaci, oni po badžama crkava i županija, oni modrikasti i sivkasti, s nezgrapnim kretnjama i žućkastim trezvenim pogledom, oni kmetovi i birokrati što poleću samo na nisko, u oštrom kutu, od straha — za semenkom ili za ženkom, parajući vazduh grubim krilima kao ćavke, jedno za drugim, bez ikakva reda.

Plemeniti golub mora da cepti od želje da leti, dvaput dnevno, u zoru i predveče. Njih ne treba goniti, dovoljno da ih gazda samo pogleda pa da ustrepte, i, na dati mig, zvižduk ili pokret, prrr! svi da prhnu. Svi u isti mah, svom silinom i zbijeni u jato, u okrugu oko svoje kuće, pa u spirali kao svrdlo, šišteći krilima kao svila da se cepa, a sve više i više, u nebo; stalno u jatu, stalno u okrugu i stalno iznad polazne tačke, sve dok se u modroj visini jedva naziru. Po dva tri časa vitlače tako ne odvajajući se od jata, pa kad se spuste i padnu na svoj krov, grudi im se naglo nadimaju, a u uzverenim, pijanim očima blešti strast hitrine i visine...«

Veljko Petrović daje u pojedinim pripovetkama, kao što je na primer ona o sudbini dva laneta »Bocko i njegova sestra«, čitavu dramu koja se odigrava u odnosima među životinjama. Ta drama koja ima svojih unutrašnjih sukoba i vrelih emocija dobija životnu uverljivost umetnički majstorskim opisima zajednice ovih životinjica, njihovih međusobnih dodira, njihove međusobne igre i borbe, uočavanjem onih lepota koje izbijaju iz njihove plahe prirode. U ponekim od ovih pripovedaka postoji tendencija kod Veljka Petrovića za simboliziranjem teme, za tim da poveže sudbinski živote životinjica za život ljudskih bića. Takva je na primer pripovetka »Golubica s crnim srcem« koja sadrži simbolične asocijacije sa prikazanom u pripovetci devojkom divljačkog temperamenta čija je ljubav u izvesnoj meri kobna. Te drame mladih ljudskih bića koje se isprepleću sa sudbinom životinjica u pripovetkama Veljka Petrovića ne deluju u toj meri impresivno kao drama životinjica, jer kao i u drugim pripovetkama sa drugim , temama, Veljko Petrović ređe razvija kako probleme, tako i dramatiku iz ljudske stvarnosti u fabuli, zadržavajući se sa mnogo više pripovedačkih sposobnosti na opserviranju.

Pripovedanje Veljka Petrovića kao i drugih pisaca njegove generacije i poznijih, koji su formirani u građanskom društvu, nije puštalo dublje korenje u burnu stvarnost naših naroda. To se vidi i po temama u »Izabranim pripovetkama«, onima koje su iznikle iz vremena kada su se odigravali veliki dramatični i tragični sukobi u istoriji naše zemlje. Pisac je u velikim događajima nalazio apartne motive, nije težio da uhvati srž i smisao problema i sukoba. Uzimao je iz stvarnosti za teme svojih književnih radova ono što je manje bitno, ono što je više pretstavljalo kuriozum za posmatrački duh, nego ono što je duboko potresalo život naroda, lomilo u njemu puteve istorije.

Veće pripovetke Veljka Petrovića sa temama iz Prvog svetskog rata su »Talog«, »Mađar Pišta«, »Baba Maca«. Od njih je najljudskija »Baba Maca« a najveća »Mađar Pišta« u kojoj je Veljko Petrović pokušao da ocrta lik Mađara koji je za vreme Prvog svetskog rata prebegao na stranu Srba. Motiv je apartan, odaje živu radoznalost pisca za ljude koji imaju nečeg osobenog u postupcima, ali stvarnost rata se vrlo malo pomalja iza tog portretiranja. Više je on stvarnosti rata dao u jednoj manjoj anegdotskoj crtici »Ni imena mu ne znam«, u kojoj je uhvatio lik čoveka iz naroda, prostog vojnika koji pokazuje u opasnoj i tragičnoj situaciji vitešku velikodušnost i širinu ljudske duše, čovekoljubivost koja izbije spontano, izlije se u požrtvovanoj akciji, a za nju ne traži hvale i nagrade.

Obe zbirke sadrže nekoliko pripovedaka sa temama iz prošlog rata, koje pokazuju stvaralačku živost ovog pisca i u današnjici. Najveća je »Prepelica u ruci« koja prikazuje uzbudljive momente iz ilegalnih akcija, nenadnih susreta u kojima se rađaju odnosi sudbonosni za život. Pripovetka je dramatična, psihološki produbljena i nijansirana, ma da je briga za ranjenu prepelicu usred fašističkih užasa zaista apartna i bizarna.

Naša književnost ima u Veljku Petroviću istaknutog i značajnog proznog pisca. Obe zbirke, a naročito zbirka »Prepelica u ruci« pokazale su njegove visoke umetničke kvalitete, vrlo živ artistički duh koji je pojedine prozne radove oplodio i lepotama sugestivne lirike. Pripovedanje Veljka Petrovića, naročito ono u zbirci »Prepelica u ruci«, impresivno deluje i umetničkim skladom, jezičnom čistotom u vrlo literarnom izražavanju.

Redaktorski posao nije najbolje obavljen ni u jednoj ni u drugoj zbirci. Tehnička oprema je bolja u zbirci »Prepelica u ruci« koju je ilustroyala slikarka Ljubica Sokić.

Velibor GLIGORIĆ

Božidar Jakac: »Majka i kći« (linorez)

Pesme B. V. Radičevića

Izdanje »Svjetlosti«, Sarajevo

Branko V. Radičević je jedan od mladih pesnika koji su se prvi put pojavili posle oslobođenja. Dosada je objavljivao pesme po raznim omladinskim i drugim časopisima, ali tek posle ove zbirke može odredenije da se govori o njegovom književnom liku. Treba odmah napomenuti da njegov književni lik — što nije mnogo izuzetan slučaj kod mladih pesnika — posle ove zbirke nije jarkiji od one impresije ponesene iz časopisa; često se po časopisima štampaju srećnija ostvarenja koja u zbirci ostaju, ako ne usamljena a ono retka. B. V. Radičević je po nekim ranije objavljenim pesmama dao nagoveštaje jedne prilično originalne pesničke prirode; kroz njegove ranije pesme nazirao se pesnik koji, iako bez sasvim svog ličnog izraza, ipak traži put da ga nađe. Sa ovom zbirkom taj lik nije dobio: kasnije pesme imaju sve mane prvih, a nemaju njihovu neposrednost i jačinu emocije.

Zbirka je podeljena na nekoliko ciklusa u kojima je obuhvaćeno doba Oslobodilačkog rata i period posleratne izgradnje.

Rat je B. V. Radičević doživeo kao svoj duboko intimni tragični doživljaj. To se vidi i po broju pesama i njihovom kvalitetu. Mladi pesnik je rat proveo po logorima i bolnicama. Otuda u tim pesmama jedna nota melanholije ,neke osećajnosti koja ne reaguje na velika i bitna zbivanja, čak neke mekušnosti, koje možda ne bi bilo u drukčijim uslovima. Opasnost je u tome što taj »mol« ostaje i u nekim kasnijim pesmama. Ukoliko u pesmama iz vremena okupacije ovo donekle ima opravdanja i ne deluje kao manir, u pesmama sa temom socijalističke izgradnje, ta intonacija deluje slabički, kao anahronizam.

U pesmama iz Oslobodilačkog rata B. V. Radičević je po motivima bio veoma blizu da ostvari jednu poeziju koja iako suviše krhka i nedovoljno karakteristična i tipična za ovo razdoblje, ipak govori o jednom vidu zbivanja. Motivi u toj poeziji su logor, majke, drug, voljena devojka, rodni kraj. Ova uprošćenost tema i dovođenje motiva na situacije iz narodne poezije — uz veoma jednostavan izraz — davala je mogućnost pesniku da relativno lako izrazi ono što hoće da kaže. Međutim, on je bio suviše mlad da bi svoju poeziju ostavio bez šljokica i šarenog — pokatkad i tuđeg — perja. Tako je — po mom mišljenju — uspeo tek veoma retko da se kroz taj balast probije sa ponekim stihom i izuzetnom pesmom.

On se ne usteže da i za svoja najintimnija raspoloženja često uzme konvencionalan »literaran« početak, koji unapred vodi pesmu u ćorsokak: »U mom selu svu noć šumore jablanovi« (Jablanovi); u njegovim pesmama često odjekne intonacija drugog pesnika: »Soba je gluva soba je mutna« (intonacija jedne od ranijih pesama O. Daviča), zatim, on ne oseća opasnost od tzv. »poetičnih« reči, ili bar onih koje njemu kao takve izgledaju, a koje, ustvari ,ništa ne kažu. To su, recimo, reči — snovi i maštа, koje se bezbroj puta u raznim pesmama javljaju, a koje su uvek znak nedostatka bilo imaginacije, bilo pesničke kulture, a najčešće i jednog i drugog. Baš u jednoj poeziji koja je po motivima uglavnom vezana za selo i u kojoj se — što je u izvesnim granicama i opravdano i potrebno — javljaju reči i izuzetniji narodni izrazi, reči kao — snovi, maštа, zanosi itd. — deluju razarajuće, kvare boju pesme i unose nesklad.

Kod mladih pesnika često takve gole reči treba da zamene čitav poetski opis, kao da je dovoljno samo pomenuti ih, da bi se izrazilo i na čitaoca prenelo jedno osećanje. Međutim, takvih gotovih poetskih reči nema. Ranije su u stihovima slabijih pesnika te svespasavajuće reči bile — slavuj, ruža, draga, — danas — snovi, maštа, zanos, i mladi pesnik koji ne oseća opasnost upotrebe takvih konvencionalnih izraza i ne upotrebljava ih krajnje oprezno, mora da upadne u kliše i laž.

Ja neću, niti je to moguće, da navodim sve stihove B. V. Radičevića u kojima ove reči treba da učine čudo. Navešću nekoliko, ne birajući. U jednoj pesmi o Srbiji on završava stih: »Srbijo ti si sada kao iz naše maštе«. Uzmimo da je ovo kao konstatacija autentično. Činjenica je da smo svi mi svakodnevni svedoci ostvarivanja onoga o čemu su snevali — i ne samo snevali nego se za to i borili — sinovi slobodarske Srbije. Ali pesnik za to nije našao poetski izraz. U drugoj pesmi koja je, i po raspoloženju i ispričanom događaju, morala da bude topla i prisna, on upada u konvencionalnost. Pesma se zove »Poslednja noć« i ima lakoničan uvod — daleko potresniji od same pesme: »Prvoborac Simo Saraga, stolarski radnik, obešen je na čačanskoj pijaci 1942 godine. Noć pred streljanje proveo je u igranju šaha i u razgovoru sa drugovima«. B. V. Radičević i ovde nije uspeo da oseti, ili možda samo da izrazi, ono što je trebalo. Čitalac ostaje sa onom impresijom koju je sam poneo čitajući uvodni moto — ukoliko mu ovakvi stihovi i to ne pokvare:

»O samo da ne svane, — dan novi da ne svane!
pa makar bila tama. Ruka se mašila lovca
i preko sviju nas prešle su oči njegove.
I čini mi se tiho su tad usne prošaptale:
»Snove? Ne mogu obesiti snove«.

U ovom slučaju, gde je pesnik trebalo da da i jednu tudu, psihologiju, on nije mogao da izide iz štimunga većine svojih pesama, pa je izneverio prikazani lik.

U pesmama iz posleratne izgradnje B. V. Radičević nije uspeo da se oslobodi tog svog olakog rešavanja poetskih problema. On najčešće prilazi motivima sa strane, posmatrački i obično ne premašuje reportersku zabelešku: »I ništa nije lepše i ništa radosnije, od te brigade smeha, zanosa, brigade zdravlja« (Šta ima lepše). Ili: »Rumena jutra obilja, drugarstva i ponosa; danas vam drugovi moji šalju pozdrave vrele. Slušajte: na sve strane od snage i zanosa....« (Plovidba).

U jednoj pesmi iz »Beležaka iz Hercegovine« on piše: »Jutros je prošla prva brigada kroz sela. Bilo je grljenja, radosti i smeha bela«. U sledećem stihu on iznenada uzima familijaran ton, govoreći o begovskom hanu koji razroko gleda na brigadu, pa kaže: »I jest mu teško, stigla ga nevolja«.

Potrebne su i šteta je što ih u našoj poeziji, a naročito kod mladih, nema, ili ima vrlo malo, i ležernije, razgovorne pesme, poskočice ,koje su naročito pogodne za recitovanje. Humor je i u poeziji jako oružje. Ali u pesmi koji ima sasvim drugi karakter, ovakvi iznenadni razgovorni, prozni a usto i banalni zaključci, deluju kao vulgarizacija.

U ciklusu »Svetlost u selu«, neshvatanje neprikladnosti ovakvog tona vodi u besmislicu:

Bogataš je kočio rad.
Mlatio — kažu — po praznoj slami.
Za kaznu — kad je mraku rad —
ostala mu kuća u tami.

Iako pesnik to nije hteo, ispada da kulaci u svojoj borbi protiv socijalizma bezazleno »mlate praznu slamu«.

U pesmi »U novom stanu« on upada u banalnu idealizaciju života u gradu:

U sobi miris jela i vesela dečja graja.
Majčine bele ruke u testu kao paperju.
Sa stropa pažljivo gleda veliko oko — žarulja.

Radost je topal dom i vatra na iverju.

Kada zapeva sirena, stići će i otac s rada.
Na čistom stolnjaku posuđe stajaće — ko blistanje.
A hleb — mekan i žut — pokazaće sredinu belu,
i tanku koru gore, i debelu, — za griskanje.

(Nastavak na četvrtoj strani)

Jedan od izvora stare makedonske epike — pod uslovima narodne socijalističke revolucije i socijalističkog preobražaja

Dušan NEDELJKOVIĆ

Onako kako je robovao, stradao i borio se, tako je makedonski narod i pevao o patnjama i junacima svojim, — i bogata pesma, kojom se on držao uprkos tolikim porobljivačkim opasnostima, koje su mu pretile da ga unište, sačuvala se sve do poslednjeg rata skoro u svim svojim formama, od recitativa i šesnaesterca do desetenca i osmerca, i u svim svojim motivima, od mitskih do ilindenskih revolucionarnih. I danas je on nosilac jednog od najbogatijih folklora u našoj zemlji, ali teško i u mnogome nepovratno oštećenog fašističkom najezdom. Uzalud ćemo tražiti u Gornoj Reci Sofronija i druge pevače najstarijih makedonskih narodnih pesama, uzalud u prilepskom i bitoljskom kraju učenike Apostolove, uzalud u Maleševu Petra Burevskog, baba-Veliku ili baba-Angelinu. Njih su utamanile nevolje i progoni, koje su fašistički okupatori na njih navalili. A sa ovom starinom je u nepovrat iščezao najveći deo naročito epskih najstarijih makedonskih narodnih pesama.

Kroz kakva iskušenja su morali proći zajedno sa makedonskim narodom ovi više nego osamdesetogodišnjaci i nosioci makedonske epike govore nam retki preživeli stari epski pevači ovih krajeva. Tako Lente Mazakoski, darovit epski pevač Mavrovskoga polja, priča kako su razjareni italijanski i albanski fašisti, nemoćni i pod stalnim udarcima mavrovske partizanske čete, popalili Mavrovo i naišavši u šumi na njega, ubogog hromog starca, i jedno izgubljeno dete, stavili ih pred mitraljez da se njima svete.

Ali, danas, vedra čela Mazakoski je spreman da me teši što, hitlerovskim bombardovanjem Beograda uništenu, moju zbirku kroz dve decenije sakupljanih makedonskih epskih narodnih pesama, neću moći više nikad u potpunosti obnoviti. Jer, oslobodili smo se i stvorili svoju, narodnu, socijalističku državu, i oba sina Lente Mazakoskog su u mavrovskoj radnoj brigadi, a jedan od njih udarnički svikao da čak i gasnom bušilicom u tunelu radi i uz pomoć tolikih omladinskih brigada iz Narodne Republike Makedonije i čitave Jugoslavije pusto Mavrovsko polje na vrhu visoke Vlajinice pretvara se u ogromno jezero koje će u podnožju planine okretati jednu od najmoćnijih centrala ovoga dela Evrope i biti jedna od tvoračkih snaga srećne naše budućnosti. Gledajući u junake današnjice i budućnosti, Lente je gotov da prežali nepovratno izgubljene stare pesme o starim junacima prošlosti naše.

Lente veli da je i sam u duboko potresnim doživljajima ustanka i oslobodilačkog rata zaboravio stare epske pesme i, iok mu lako na pamet padaju makedonske partizanske pesme njegovog kraja i mnoge pesme izgradnje što ih pevaju radne brigade koje grade mavrovsko jezero i ogromnu električnu centralu, dotle je za njega prava muka da se seti »starskih pesni«. I zanimljivo je da on, od kojeg sam pre dvadesetak godina zabeležio preko trideset epskih narodnih pesama, a znao ih je i mnogo više, čitavo jedno veče i uz iskrene i vrlo mučne napore uspeo je da se seti svega tri stare epske pesme, obećavajući da će sve učiniti da se priseti i ostalih. Njemu izgleda kao da su potresni, vrlo jaki doživljaji iz partizanskog, oslobodilačkog rata tako udaljili u njegovom pamćenju motive i stihove starih epskih pesama, da mu je vrlo teško domašiti ih.

I u individualnom, dakle, životu pevača, kao i čitave etničke grupe, jedne pesme potiskuju druge, staro izumire i novo se rađa, i narod, pevajući kao što živi u prelaznim periodima, iz osnova menjajući svoj društveni život, menja svoj mentalitet i u njemu svoj folklor.

I ne samo kod Lente Mazokoskog i ostalih makedonskih narodnih pevača, već i kod širokih makedonskih narodnih masa zapaža se danas takav koren društveni preobražaj, pod čijim uplivom im stare epske pesme izgledaju staromodnim, preživelim uspomenama na vekove crnih narodnih patnji koje bi najrađe zaboravili, a naprotiv, na duši, i jeziku su im narodne pesme iz velikog Oslobodilačkog rata i još više poslednje pesme socijalističke izgradnje zemlje.

I već kao da ove poslednje, pesme graditelja socijalizma, koje se pevaju svakim danom sve nove i nove, potiskuju partizanske, među kojima se za pevanje počinju da biraju samo one najopštijeg značaja i najlepše, i one koje su najlokalnijeg karaktera, vezane za herojstva i podvige samog sela ili kraja. Partizanske narodne pesme doživljavaju danas u Makedoniji, kao i u čitavoj našoj zemlji, svoju fazu odabiranja, kristalizacije i povezivanja sa ilindenskim i drugim ustaničkim narodnim pesmama, ulazeći tako u živu riznicu narodnog pevanja, — a rađaju se sa uzmasima pijuka i gasnih bušilica, sa brektanjem kooperativnih traktora i zvižducima novih fabričkih sirena sve nove i nove pesme izgradnje socijalizma.

I u ovome prirodnom procesu u kojem se razvija narodno pevanje odražavajući, podražavajući, i inspirišući sam polet društvenog života naroda, pesme izgradnje socijalizma, stalno se pevajući sve nove i nove, u Makedoniji tako srastaju sa raspoloženjem, oduševljenjem i uopšte mentalitetom naroda, da postaje teško pevače otkinuti od njih i vratiti starim i najstarijim narodnim pesmama, koje su se još u narodnoj uspomeni sačuvale. Ovo je teško i zbog toga što stare pesme najčešće odražavaju drukčiji, pa i suprotan položaj u kojem ih je narod ispevao, te kao da ne liče više na današnja raspoloženja i ushićenja naroda u sadašnjem položaju, a narod im u doživljavanju, u epskom svom gledanju još nije našao sav duboki značaj za današnjicu.

Za ovo je karakterističan primer teškoga vraćanja Lenteta Mazakoskog starom mavrovskom narodnom epskom pevanju. Teško je ovome svežem, otresitom starcu od 65 godina danas setiti se jedne po jedne od brojnih pesama koje je nekad čuo i naučio od svoga oca Josifa, ubogog seljaka i pečalbarskog pekarskog radnika, i koje su se u njihovoj, krajnje sirotoj, mavrovskoj porodici prenosile od oca na sina i od dede na unuka. Nisu oni guslali, niti su za ikakvu vrstu gusala znali, ali su o »svedenu« »ćumbušu« i drugim svečanim prilikama na porodičnim i seoskim skupovima pevali mnoštvo »mavrovski starski pesni«. A danas, poslednji nosilac ovoga blaga narodne prošlosti iskreno čini istinske napore da se po koje od ovih pesama priseti, jer su one u njegovom i narodnom životu pretrpane i potisnute ne samo tolikim mnoštvom doživljaja i događaja, već i samim novim životnim sadržajem, — jer on još nije uspeo da poveže novi svoj društveni životni sadržaj sa sadržajem svojih starih epskih pesama koje mu se zato čine staromodnim i skoro tuđim. I kako se koje stare epske pesme Lente priseti, sve jasnije biva zašto se on njih teško seća, jer svaka od njih odražava poslednje one napore koje je mavrovsko stočarsko i hajdučko gnezdo činilo uvrh Vlajinice, na neprohodnom prelazu iz skopskog i pološkog basena u drimkolski, da se u borbi sa tolikim porobljivačima i silnicima održi. Priseća se on, u današnje vreme pune slobode u kojoj narod od mavrovskog polja stvara jezero i izvor ogromne električne energije, snage i sreće narodne, — priseća se pesama o Marku Kraljeviću koji silazi na Kosovo i seče Turke janičare , kako Marko seče, tako novi preda nj ustaju, priseća se pesme uporne, istrajne makedonske borbe koja se činila bez kraja i konca, bez pobedničkog završetka, činila takvom kakva se ona mogla jedino i videti iz uskog mavrovskog stočarskog i hajdučkog gnezda. Evo te pesme koju mi je Lente pevao 21 septembra 1948 god., pesme o Kraljeviću Marku koji sa potsmehom silazi na Kosovo i tamo bez kraja i konca uništava dušmane, alj dok jedne obara, drugi ustaju, pa je to epski odraz takve borbe i takvog junaštva koje je bez izgleda na skoru pobedu kakva je bila borba i kakvo je bilo čutljivo i kao kremen tvrdo i istrajno junaštvo makedonskog naroda uopšte, a posebno Mavrovaca, stočara i ljutih hajduka, koji su ovu pesmu sa kolena na koleno prenosili.

Senal Marko na slatka večera,
I mi senal na vino crveno,
Večeraat, em se potsmeaat.
Go dopita Markoica mlada:
»Tak' ti boga, moi domak'ine,
»Ke te pitam, pravo da mi kažeš,
»Da mi kažeš, nemoj da me lžeš:
»Sto se, Marko, taka potsmeavaš?«
Odgovori delibaša Marko:
»Slušaj vamo, Markoice mlada,
»Te me pitaš, pravoke ti kažam,
»Ke ti kažam, neku da ti lžam.
»Promeni s., lepo nakiti se.
»Da obučeš ruo velikdensko,
»Da mi mesiš dve beli pogači,
»Da napliš buklija so vino,
»Da mi spremaš Sarca pelivana,
»Da mi turiš teška naterkija,
»A uz nego teška bozdogana,
»A do nego sabja diplenica,
»Da g izvadiš vo ramna avlija.«

Šarac vrišti, bogme, do nebesi,
Ne dočeka Sarca pelivana
Da s otvorat tija anski vrati,
Da s otključat tija viti porti,
Preskoči Sarac ispreko avlija.
Trgna Marko po beli drumoi,
Od junaka sjasna mesečina,
A od konja mgli, e praon,
Ode Marko u ramno Kosovo.

Kuga vide delibaša Marko
Šta je čudo u ramno Kosovo,
Konj do konja, junak do junaka,
Naftalase Turci janičari.
Šarac vrišti, bogme, do nebesi.
Se zvrte delibaša Marko,
Se razvrte nalevo, nadesno,
Pa mi trgna sabj diplenica,
Krv se lee bogme do kolena.
Silno pisna delibaša Marko:
»Drž se Šarca, bogme, ne davaj se,
»Što je čudo u ramno Kosovo,
»Edni kolam, drugi stanovaat.«

I nije nimalo slučajno da posle ove pesme beskonačne borbe i istrajnosti iskrsava u pamćenju Mazakoskog još jedna takva koja će visoko dizati i veličati svemoć borbenog samopouzdanja i istrajnosti, — nije slučajno da iskrsava pesma baš o »Konju Damjanovu« i njegovom podvigu u kojem, od starosti krajnje ormuo i onemoćao, smelom i upornom istrajnošću prenosi Damjana i nevestu mu preko nadošla Dunava. Nije slučajno da se u pamćenju makedonskog naroda vraćaju pre svega one pesme koje, epski produbljujući i veličajući borbenu

Pesme B. V. Radičevića

(Nastavak sa treće strane)

Ja mislim da je kod naših mladih pesnika teško naći banalniju i manje poetsku konstataciju od ove da hleb ima belu sredinu i gornju i donju koru, od kojih je donja — za griskanje!

U pesmi o seljaku kome je država dala njivu, on piše: »Pa sad ne znam da li snivam, toliko mi je dobro i milo«, a u pesmi »Tri kćeri u suseda« piše načinom odavno prevaziđenim u našoj poeziji:

U mog suseda tri kćeri
Vesele po naravi.
Svu noć ne tule svetlo,
svu noć razgovor vode.
Al' vredne su: uz priču
il' belu vunu predu.,
il' šare u vez gode.

Nije u ovoj pesmi — a ni u jednoj od ranijih — primarno samo pitanje izraza. Forma i sadržina ne mogu da se odvoje. Ovakva sadržina — uslovila je i ovu formu. Cela pesma, sem zadnjih reči, koje govore da se devojke spremaju za Omladinsku prugu, mogla bi da se pripiše nekom od slabijih naših pesnika XIX veka.

U zadnjem ciklusu »Kraj Morave«, jedna pesma završava se ovakvim stihom.

»Obilje svud.
Pružam ruke.
Sve nagizdano
Ko svatovi.
To su odjednom
Oživele
sve naše želje
i naši snovi«.

O našoj stvarnosti ne može da se govori sa ovako površnom egzaltacijom; u našoj zemlji posle oslobođenja nisu potekli med i mleko. Sve što smo izgradili i što ćemo podići, podiže se u znoju, naporu i savladivanju teškoća i utoliko su nam pobede i veličanstvenije i draže. Iako pesnik to oseća i o tome hoće da piše, on ne sme da izneverava istinu, on mora da izrazi patetiku događaja.

Naveo sam nekoliko najčešćih slabosti u ovoj zbirci. Nisam naveo sve, jer niti je to potrebno, niti spada u okvir jedne zabeleške kao što je ova. Da B. V. Radičević u ovoj zbirci nema i uspelijih stihova, ne bi bilo potrebno ni ovoliko reći. Ali on uspelih stihova i pesama ima. I šteta je što nije bio dovoljno samokritičan da veći broj nedovoljno uspelih ne unese u zbirku, dok bi mnoge sa neznatnom korekturom bile daleko čistije i celovitije.

U zaključku hteo bih da napomenem da B. V. Radičević ni jednu od velikih tema (logor, selo u ratu i posle rata, izgradnja, Srbija itd.) nije uspeo poetski da fiksira. Ponegde ima iskrenih akcenata, ali nigde nije uspeo da tu liniju duže održi. Često je u senci naših savremenih pesnika koji su o sličnim temama pisali (Dedinac, Davičo, Čopić). Meni se čini da je ipak u ponekim pesmama o logoru i o detinjstvu u selu on najviše svoj. Međutim bilo bi pogrešno ako on u tim pesmama potraži i način za rešavanje posleratne tematike i uzme da se »ugleda« na svoje ranije pesme. Sa poetskim sredstvima iz svojih prvih pesama, on neće moći da ide dalje.

U pesmama sa temom iz izgradnje, on najčešće daje nedoživljene stvari, a i obrada mu je nebrižljiva. I onda kad u pesmi nisu uočljive nelogičnosti i protivurečnosti, pesme su mu blede i veoma retko izlaze iz stihotvorstva. Mnoge njegove pesme, ako se samo izbaci poneki red, za koji je očigledno da se odnosi na našu stvarnost — »Nema više međa«, ili ona, već pomenuta, sa završetkom o odlasku na Omladinsku prugu — mogle bi i po načinu obrade i po onom što obrađuju da se odnose na doba pre 40—50 godina.

B. V. Radičeviću nameće se kao najakutniji problem njegov poezije da se oslobodi plitkog sentimentalnog, nazdravičarskog tretiranja i rešavanja poratne tematike.

Sa ovom zbirkom B. V. Radičević nije odmakao od početništva. Za jednog tako mladog pesnika kao što je on, to nije i ne treba da bude obeshrabrujuća konstatacija. On još mora da uči, da poveća svoju poetsku i jezičnu kulturu i da stekne više samokritičnosti.

Ukoliko to učini daće zrelija i ujednačenija ostvarenja od ovih iz svoje prve zbirke pesama.

Miodrag ĐURĐEVIĆ

NOVI MAKEDONSKI FILMOVI

Preduzeće za proizvodnju filmova NR Makedonije »Vardar-film« u Skoplju počelo je sa snimanjem dokumentarnih filmova. Film »Po dolini reke Vardara« prikazaće izgradnju socijalizma u ovom delu Makedonije. Drugi film »Lazaropolje« pružiće sliku razvoja najbolje seljačke radne zadruge »Kočo Racin« u Lazaropolju. Borbu makedonskih odgajivača pamuka za povećanje proizvodnje prikazaće film »Pamuk«, koji se snima u radnoj zadruzi »Mičurin« u selu Gradošorci. Pored ovih počelo je i snimanje dugometražnog dokumentarnog filma »Pet godina narodne države«.

KONKURS ZA MUZIČKA DELA

U čast petogodišnjice oslobođenja Beograda izvršni odbor Narodnog odbora grada Beograda raspisao je konkurs za muzička dela.

U obzir dolaze: svečana uvertira; simfoniska poema; simfoniska svita i kantata.

Po tri najbolja dela od svakog gornjeg oblika nagradiće se: prvom nagradom od 60.000 dinara; drugom nagradom od 40.000 dinara; trećom nagradom od 30.000 dinara.

Teme ovih kompozicija mogu biti iz borbe za oslobođenje Beograda ili iz izgradnje Beograda ili iz istoriske prošlosti Beograda.

Partiture i klavirski izvod konkursnih dela treba dostaviti Povereništvu za kulturu i umetnost IONO-a (Palmotićeva 23), najkasnije do 10 decembra 1949 godine.

Kompozicije označiti šifrom, a adresu kompozitora dostaviti u zasebnoj koverti sa naznačenom šifrom.

Rezultati konkursa će se objaviti do 1 februara 1950.

Nenagrađene dobre kompozicije IONO će otkupiti.

Kompozitori zadržavaju sva autorska prava.

PUT U NAHIJU

Janko ĐONOVIĆ

Mladost je velika svetkovina. Kroz njene pulsove i vidove život izgleda širok, bogat, krcat svježinom i bojama. Juče sam na našim putevima doživio' samoga sebe, vrijeme koje je prohujalo, izgubilo se kao što se u čistoj, ljetnoj noći gube tragovi otkinutih, prolivenih zvijezda...

Poslije toliko godina opet sam bio, kao nekada, malo, seosko dječe koje hrli pješke kući, skačući niz tvrdu planinu, da što prije stigne u svoje selo, dolje u nahiju, da ispod čađavih lješa i krnjavih od nevremena posivljelih tigala, sa redovima kamenja preko njih, osjeti u svojoj kući već ostarjelu i od rada hrapavu majčinu ruku. Idem istim putevima kao i nekada između tvrdih, piramidastih i kupastih brda sa gromadom Lovćena na zapadu. Sa raznih počivala Crne Gore ova se planina uvijek iznova doživljava. Dolazeći iz Crmnice, sa obzovičkih prevoja, ona liči na zabrinutu i pognutu figuru cetinjskog vladike koji miri zavađena plemena. Iz Cetinja, opet, Lovćen nas opominje na oteti turski fes sa Njegoševom kapelicom na vrhu, kao zakidenom kitom na njemu. Sa bukovičkog grebena, na putu za Boku, on je ljuta stijena i partizanski bogaz, zaštitnik golorukog naroda, koji se podigao protiv Sodome i Gomore, a od Hercegnovoga, odlazeći i dolazeći iz svijeta, domorodac posmatra sa ponosom dvije orlovski uzdignute hridine više mora kao simbole svoje vjekovne slobode i nepokorenosti!

Pored svega, mnogo se čega izmijenilo na ovome putu. U pusti sumorni, i kameniti pejsaž stare Crne Gore, uprela se poneka svježa nota, otisci novih vremena. Stari pješački put, koji se kao seljačko uže prodijeva planinom, ko krljačama, izgubio se, gotovo izbrisao pored široke bijele džade, koja u elegantnim spiralama obgrljava čobanske i hajdučke vrleti, ustremljavajući se u pravcu mora. Nekada divlji i nepristupačni Tatinj, sada izbrazdan okukama kolskog puta, usječenog u ljuti, pepeljasti krš, spušta se u duboku dolinu Višnjice. Dolje, gdje se tanka nit džade zrakasto razliva i razmrežuje u čobanske puteljke, izgrađena je lijepa zgrada kao pravilna, uspravljena kutija žute boje. To je pumpna stanica odakle mašine gone vodu uz planinu i izbacuju je iz Crmnice na visoki plato lovćenskih ogranaka. Grad Cetinje na ljetnim pripekama, kada se usije golo kamenje oko njega, skapao bi bez ove hladovite, studene žile koja svoj životni mlaz toči u gradska pluća. Pored džade vide se crne, udubljene rupe, njivice, na dnu kojih se zeleni pomalo oskudnog krtolovog ili ražanog usjeva.

Grob u goleti je stanište našega vojnika, partizana, koji se na rođenom kršu bio uhvatio na mušicu od puške sa tuđincem, uljezom, kome je srce bilo zinulo za našim morem i divnim planinskim vijencima čija podnožja kvase jadranski talasi...

Poslije ovih teških i radosnih upečataka živih tragova minuloga rata, divljina Tatina djeluje kao neka kultivisana i modernizovana seljačka narav. Bijeli savijutci džade oplemenili su ovu nekada pustu i usamljenu planinu, gdje je samo čobanska i kiridžiska noga remetila gorsku tišinu. S vremena na vrijeme, zagrme kroz njega motori teških kamiona, koji dovoze drva na Cetinje, ubrana u Njegalici dobrovoljnim rukama naroda, uz pjevanje pjesama o Titu i ustanku.

Putujući, prijatno smo odahnuli na studenim izvorima Crmnice koji, česti, u obliku kravljih gubica trgaju iz tamnih i nepoznatih dubina planina. Te vode su njeni studeni damari, njene žile kucavice preko kojih kao preko zadlanica, pulsaju zapaljene rudine i goleti, izblijeđele i dotučene ljetnim suncem.

Na Smokovijencu stavili smo tijela pod hladne izvore koji obilno teku iz kamenih vodovoda... Trebalo je da prohuji jedan strašan rat, pa da čovjek osjeti svu ljepotu prirode svoje zemlje, koju sada nesmetano u slobodi uživamo. Na ovom istom Smokovjencu 1941 godine odvijale su se tragične slike naše nahije. Poslije julskog ustanka, poslije bombardovanja i mitraljiranja sela i puteva iz aviona, nadirale su italijanske, alpiske kolone iz nekoliko pravaca. Ove kaznene ekspedicije stezale su svoj obruč oko cijele Crne Gore, zaposjedajući čak i pećine. Ispred sebe sve su zarobljavali, ubijali, palili. Nastupali su sa konjima koje su redovno uvaljivali u usjeve naše sirotinje; u isto vrijeme vojnici su pljačkali po kućama, prosipali bačve vina, opijali se, ogrijali, pucali na kokoške, napadali žene. Preko Smokovijenca u žarko podne, sprovođene su uhvaćene, umorne grupe ustanika za Albaniju. Ljudi su išli u širokim strojevima, preko svojih sopstvenih voda kao da su bile tuđe. U selima su ostajale žene, djeca i starci. Prolazeći preko Smokovijenca, ove grupe su viđale italijanske čete skinute potpuno gole u našim bostanima, na voćkama, ili kako se kupaju u hladnim jazovima bistrih studenaca. Sa slikom tih nagih tijela grupe su pošle u ropstvo. A u svježim virovima iza njih, ova tijela su izazivala, bestidno se sunčala i gibala, gibala... Srca su tada pucala od žalosti kao što stabla u planini, negdje duboko u sebi, pucaju od studeni.

Ne znam sa kime da podijelim svježe utiske sela koje je upravo divno u svojoj zelenoj, krošnjatoj južnoj flori. Poslije hladnog i golog krša Katunske nahije, pitomina Crmnice se dojmi kao pun i živ doživljaj taj zeleni pojas između Skadarskog Jezera i mora, presječen snažnim lovćenskim ograncima, koje, s jedne strane, kvasi more a s druge zapljuskuju svježe otkopani i modro poprskani vinogradi župnih sela...

U svemu osjećam se kao preporođen. Poslije toliko godina potucanja, žica, borbi, gladi, ovo je slobodno, domaće proljeće, koje me je srelo između riječkih i crmničkih sela sa bezbroj zelenog lišća, pooranih njiva i nemirnih riječnih slapova Oraovštice, koja teče pravo iz djetinjstva i prve đačke mladosti — ispod kojih se stisle crvotočne starinske vodenice, melju zlatno seljačko zrnje i klepeću, čini se, kao u sami dan postanja. Usput srijetamo omladinu koja dolazi pjevajući sa krečana, srijećemo sela sa mnogo uzvika o slobodi i novom životu i sa isto tako mnogo svježih, niskih grobova pored putova, svuda rasutih. Ipak se dosta promijenilo u toj Crmnici! Danas sa grana njenih dubova druge ptice pjevaju. Dišem slobodu i ljubav svoga rodnog kutka, novi život ove naše nahije u korijenima probuđen koja je imala čudnu i promjenjivu sudbinu u toku oslobodilačkog rata. Ranije, ona je bila »Crve na republika« u kojoj se mnogo išlo na konferencije, svakako tajne u njenim skrovištima, u kojoj je bilo hrpâ političkih letaka sakrivenih u njenim međama, u stogovima sijena i u džepovima njenih odvažnih i nepomirljivih momaka. Po Virpazaru, opasanom Jezerom, porušenom i popaljenom i od naroda, najzad, ponovo obnovljenom, po putićima nahijskih okrajaka, gdje su se ranije srijetali oni strašni kraljevski žandarmi, uranjeni, zadriglih vratina, sa crvenim, pletenim svitama preko ramena i prsiju, — danas se razminjuju ljudi slobodni kao ptice ili kao mravi u podnožju stoljetnih hrastova...

Sjedim na kamenoj taraci u razgovoru sa svojima. Oko nas se igraju jarad, propinju i pentraju po kamenim sjedištima. Tako su svježe, čiste dlake, očiju bistrih, gubica mekanih, zupčića nabijenih i nemirnih, jezika hrapavih i vlažnih, kojima liže ove moje civilizovane, blijede prste, koji najčešće zadišu na mastionice i olovke. Igram se sa njima. Jedno nemirno, žuto praćaka mi se na koljenima i oštro i kratko vreči kao radio kada brzo tražimo stanice. Na taracu ulazi i jedna šarena svinja, počinjući da juri najmanjeg jarića, malog kao dječija šubara, hoteći ga zagristi za zadnju nogu. Naravno, spasio sam jarića, milujući njegovu bezazlenu, žutu glavicu, a Mitrovićevog »svinju reformatora« lijepo istjerao napolje, kako je i priličilo nasilniku. Kokoške nagrnule zobljući prosuto zrnje. Kakarižu, čeprkaju nogama, pjetlići probaju krila, lupkajući njima. U isto vrijeme mačke, pogobaćene kao srpovi žmure i čini se kao da ih mrzi što kokoške postaju tako dosadne, dok negdje iza kuća pčele se roje i pri nevidljivim nogama donose sitne, mirisne prašnike sa žutih, cvjetnih tučnika u bregovima...

Kome da zahvalim za ove sitne i velike radosti života, koje su me ponovno učinile srećnim i bezazlenim? Neka je odavde, iz ovih skrovitih kuteva, hvala vama drugovi moji, koje više neću vidjeti!

Nedjelja je popodne. Malo seosko zvono sa jednog krnjeg tornja, zvoni... Ali ne poziva vjerne u crkvu, nego vrijedne i preduzimljive na izgradnju razrivenog i oburdanog seoskog puta. Odlazi omladina, odlaze stariji, među njima i jedan djed sa čekićem u ruci. Odlazimo da u ovom odlomku stvarnosti maloga sela, izgrađujemo novi život nahije. Zadahnut, ponesen svim tim utiscima, moja razboljena, godinama trovana unutrašnjost, brzo se ozdravljuje i vida, osjećajući snažno da je tek sada vrijedno živjeti na svijetu.

RUDAR DOSELJENIK NA SVOJOJ GRUDI

**Između dva snažna zamaha mašklina,
gle, promakne, kao suvi list sa grana,
sećanje odnekud, iz daljina;**

**trideset dana
nekada na brodu
u mraku treće klase
sa drvenim sandukom uza se,
bez pogleda
na nebo
i na vodu...**

**Između dva nova zamaha mašklina
promakne opet, kao list sa grana,
sećanje odnekud, iz daljina:**

**trideset godina
u utrobi zemlje preko okeana
kao u dasku zabodeni klin do klina...**

**Još jedan zamah, najsnažniji, mašklina —
i nema više svelog lista s grana.**

**Gle, stene se lome!
Sećanja se gube.
Otkine se glasni usklik sa usana,
a upućen ni sam ne zna kome:
— Ej, golube!**

**I jučerašnjem putniku s palube
prostruji u žilama toplina
od radosti da je svoj na svome:
u njemu
i oko njega
domovina.**

Gvido TARTALJA

Koncerti studenata Muzičke akademije u Dubrovniku

Univerzitetski komiteti KP i Narodne omladine Beogradskog univerziteta, velikih škola i akademija postigli su ove godine lep uspeh u organizovanju odmarališta za beogradske studente. Za drugove slabijeg zdravlja i bolesne obezbeđeno je lečenje i oporavak u našim najpoznatijim klimatskim mestima i banjama. Ukupno je osiguran odmor i oporavak za 4.000 studenata iz cele zemlje, od kojih su 2.500 beogradski studenti, koji su svoj letnji odmor proveli i provode u studentskim letovalištima na obalama Jadrana, u Dubrovniku, Splitu, Biogradu, Budvi i Zadru.

Među ostalim studentima i 70 članova Narodne omladine beogradske Muzičke akademije provelo je blizu mesec dana na moru u Dubrovniku. Za vreme boravka u studentskim odmarалištima ne zanemaruje se stručni rad. Studentima koji se nalaze pred ispitima omogućeno je svakodnevno učenje, dok se jedanput nedeljno održavaju političke informacije za čitavo letovalište. Ni studenti Muzičke akademije nisu zaostajali za svojim drugovima. Gradska muzička škola u Dubrovniku omogućila je mladim beogradskim muzičarima da vežbaju, stavivši im svoje prostorije na raspoloženje. Zahvaljujući tome, oni su bili u mogućnosti da održavaju i dalje usavršavaju svoju tehničku spremu i dadu niz koncerata. U periodu od 5 do 30 jula oni su priredili sedam koncerata. Studenti beogradske Muzičke akademije učestvovali su u proslavama dana ustanka Srbije i Hrvatske i pripremili koncerte za Jugoslovensku armiju, AFŽ i građanstvo Dubrovnika, kao i dva koncerta preko dubrovačke radio stanice.

Među izvođačima posebno treba istaći mladog i talentovanog klarinetistu Ernesta Aščkuna, vrlo muzikalnu i svežu interpretaciju pijanistkinje Vere Božić, solidno postavljenu baladu u as-duru od Šopena koju je svirala Ružica Miodragović, topao i bogat glasovni materijal dramskog soprana Ljubice Vršajkov, čiji se glas, mada još nepotpuno izrađen, isticao među vokalnim solistima koji su učestvovali na koncertima, zatim violinistu Nikolu Nikolića i pijanistu Nikolu Tadića.

Po povratku s mora jedna grupa studenata otišla je na Autoput kao smena ekipi koja se već tamo nalazi. Ovih nekoliko ekipa studenata Muzičke akademije učestvuju u radu na Autoputu kao muzički instruktori po sekcijama i brigadama.

B. A.

TURNEJA ZADARSKOG NARODNOG KAZALIŠTA PO OTOCIMA

Zadarsko narodno kazalište završilo je ovogodišnju sezonu turnejom po otocima Kotara Zadar. Na turneji, koja je trajala 28 dana, prikazivane su komedije »Dundo Maroje« od Marina Držića i »Ribarske svađe« od Goldonija. Pretstave je posetilo 11.000 gledalaca.

BIBLIOGRAFIJA

Luka Perković: Dve pripovetke (»Djed«, »Prijatelj iz spavaćeg vagona«). Trideset i prva sveska »Male biblioteke«, izdanje »Prosvete«, izdavačkog preduzeća Srbije, ćirilicom, strana 31, Beograd, 1949, cena 5 din.

Branko Čopić: Major Bauk. Trideset i druga sveska »Male biblioteke«, izdanje »Prosvete« ,izdavačkog preduzeća Srbije, ćirilicom, 49 strana, Beograd, 1949, cena 7 dinara.

Branislav Nušić: Narodni poslanik, komedija u tri čina, »Pozorišna biblioteka«, izdanje »Prosvete«, izdavačkog preduzeća Srbije, ćirilicom, 132 strane, Beograd, 1949, cena 21 din.

Ivo Ćipiko: Pripovetke II. Sadržaj: »Jelka«, »Otrgnuti život«, »Čobanin«, »Na proštenju«, »Kod deteta na umoru«, »U Starom Kaštelu«, »U seminariju«, »Starica«, »Ded«, »Bijeda«, »Novi hram«, »Zločin«. Na kraju knjige je rečnik stranih i drugih manje poznatih reči. »Srpski pisci«, knjiga IX, izdanje »Prosvete«, izdavačkog preduzeća »Srbije«, Beograd, 1949, ćirilicom, 193 str., cena 55 din.

Jan Lari: Karik i Valja. Prevod u redakciji V. I. Antonijevića. »Biblioteka pionira« u izdanju »Novog pokolenja«, »Beograd«, 1949 godine, ćirilicom, 283 strane, cena 37 dinara.

Vjačeslav Šiškov: Jemeljan Pugačov, četvrti tom romana, preveo Aleksandar Đurić. Izdanje »Novog Pokolenja«, Beograd, 1949 godine, ćirilicom 623 strane,

A. N. Formozov: Po tragovima životinja. S ruskog preveo S. D. Matvejev, »Popularna nauka« sv. 9, izdanje »Prosvete« izdavačkog preduzeća Srbije, Beograd, 1949, ćirilicom, strana 237, cena 47 dinara.

smel st i istrajnost, odražavaju jednu od najdubljih crta makedonskog društvenog života, onu crtu koju je makedonski narod na sve načine, pa i ovim i ovakvim pesmama gajio i razvijao, crtu borbene smelosti i istrajnosti kojom se, među ostalim, jedino mogao etnički i održati.

Pa ako bi se ovde pitali koje su to pesme ili koji je to uopšte folklor koji najkasnije i najteže iščezava iz narodna pamćenja i tradicije, jasno je da je to onaj folklor kojim se odražavaju, vaspitavaju i razvijaju one žive, borbene, istoriske crte etničkog mentaliteta koje su od životnog interesa.

Ovde nesumnjivo ne važi onaj Riboov opšti psihološki nazovi-zakon zaboravljanja, po kojem se zaboravlja obratnim redom redu doživljavanja, pa bi trebalo da iz pamćenja naroda iščezavaju pre svega najskorije i naposletku najstarije.

Ovde se pokazuje takođe nedovoljnim, apstraktnim i objektivističkim, i poslednje shvatanje Kravcova, koji je od svoje teze, u obimnom predratnom delu **Serbski epos,** da su tvorci srpske epike sami srpski feudalni riteri, prešao posle rata na suprotnu i isto tako apstraktnu i ovog puta narodnjačko-idealistički postavljenu tezu da je narodna pesma neka vrsta narodne istoriske arhive. Daleko od ovakvog apstraktnog, objektivističkog postojanja, epska pesma se uvek aktualizovano, u najtešnjoj vezi sa samim aktuelnim narodnim životom, sa njegovim patnjama i stremljenjima i stvara i održava i zaboravlja. Od nje živi samo ono što još uvek odražava na izvesan način aktuelna stremljenja širokih narodnih masa i služi im kao oružje u njihovom društveno-istoriskom kretanju. Razume se da je u masovno nepismenu, a porobljenu narodu folklor, kao jedini izvor svekolike narodne kulture, sa naročitom brigom čuvan i gajen, da su iz ove društvene brige nicali profesionalni pevači i pripovedači, i organizovala se učenja, tradicije, a pod feudalizmom esnafi kojima je narodno kulturno blago sistematski gajeno, ali se ono uvek gajilo kao odražavanje datih narodnih stremljenja i oružje borbe najširih narodnih radnih, teško izrabljenih i potlačenih masa. Nikako se ne može i ne sme s uma smesti ovaj odlučujući karakter aktuelnih društveno-istoriskih pokretačkih snaga kojima se široke radne narodne mase ne samo kreću, već i ovo kretanje u svome sadanjem narodnom umetničkom stvaranju odražavaju i svoja ranija umetnička stvaranja u narodnom pamćenju čuvaju. U tome je upravo ona društvena životna realnost i efikasnost koju kad koja narodna pesma izgubi, pada u zaborav. Ono samo što je od narodne pesme društveno živo, borbeno, efikasno, izbavlja se od zaborava, održava u pamćenju i tradiciji.

Tako kod Lenteta Mazakoskog zatičemo pesmu o Damjanovom zelenku na granici zaborava. I dok mnoge druge epske pesme teških narodnih borbi i stradanja, koje je on znao i nekad pevao, ostaju uporno iza te granice, ova se ipak javlja u njegovu pamćenju. Zašto se ona javlja, a ne neke druge? Zato što ona odražava i egzaltira uverenje širokih narodnih radnih masa u svemoć one borbene i smele istrajnosti koja je makedonske narodne mase držala vekovima, koja ih je kroz narodno-oslobodilačku borbu dovela do slobode, koja i danas u Lentetovom sinu i njegovoj gasnoj bušilici u tunelu za gigantski elektrostroj Makedonije deluje. Samo mitsko izražajno ruho, u koje je pesmom o Damjanovom zelenku zaodenuto ovo narodno iskustvo o svemoći borbene i smele istrajnosti, zastarelo je novom dobu i mentalitetu mavrovskih graditelja elektrostroja, te se zato ova pesma kloni svome zaboravu zamenjena novim narodnim, socijalističkim, realističkim stihovima o Titu i Lazi Kolišev skom, o novoj, još neviđenoj, radnoj, herojskoj istrajnosti graditelja socijalizma. No u pamćenje Lenteta vraća se pesma o Damjanovu zelenku, — jako mitska, staromodna i zato pomalo stidna, — zato što po svome sadržaju ipak odražava jedan od bitnih kvaliteta narodnih masovnih stremljenja i može služiti kao stvaralačko oružje tim stremljenjima, može egzaltirati za borbenu i smelu istrajnost kojom se nadahnjuju i današnje radne narodne mase za svoje podvige u izgradnji socijalizma, u izgradnji novog svog života.

Snagom, dakle, uvek bitne i odlučujuće društveno-istoriske »narudžbine«, kojom je nekad i stvorena, vraća se iz zaborava u pamćenje Lenteta Mazakoskog pesma o konju Damjanovu kao pesma koja starinski, mitski odražava i egzaltira duboko ukorenjenu narodnu uverenost u svemoć smele i uporne istrajnosti. Evo te pesme takve kakvu nam je Mazakoski kazivao, dugo tražeći i prisećajući se, zaboravom utoliko oštećene što je izgubila svoje širine epskih ponavljanja i druge sporednije osobine makedonske narodne epike, no zadržavši uvek svoj bitni motiv i borbeni sadržaj.

Silno vrištit konja Damjanova,
Silno vrištit i zelena livada.
Go dopita majka Damjanova:
»Ke te pitam, konja Damjanova,
»Ke te pitam, pravo da mi kažeš:
»Što mi vrištiš konja Damjanova?«
»Da li si se zoba dososalo?
»Da li si se voda dopojilo?«
Odgovori konja Damjanova:
»Ej ti tebe, majke Damjanova,
»Niti mi se zoba dososalo,
»Niti mi se voda dopijilo,
»Sum čul majke, majke Damjanova,
»Svršil' Damjan neesta nadaleko,
»Nadaleko preku Sava em Dunava,
»Mene, majko, staros me navjana,
»Ja ne možam da ja gazam
»Toja voda Sava em Dunava«.
Odgovori majka Damjanova:
»Ke se molam bogu jedinomu,
»Da preceknet Sava em Dunava,
»Da pominat kiteni svatoi,
»Da pominat junak i neesta,
»A de njimi dva mlada deveri,
»I uz njimi kuma, starosvata.«

Pa se moli majka Damjanova,
Pa se moli bogu edinomu,
Mi precekna Sava em Dunava,
Pominaa kiteni svatoi.
Pak proteče Sava em Dunava.
Ete k idat kitani svatoi,
Pa mi nosat prelepa neesta,
A do nea mlada zetežina,
»A do njimi dva, mladi deveri
Napred trgat kuma, starosvata.
Dojdoa do Sava em Dunava.
Silno pisna konja Damjanova:
»Bog te ubil, majke Damjanova,
»Da l' ti kažaf, majke Damjanova,
»Mene, majke, staros me novjana,
»Mene, majke griva mi padnala,
»Ja ne možam da gazim Sava em Dunava.«
Pa mi pisne konja Damjanova:
»Kačite neesta otzadi na mene!«
Pa se lupna niz Sava em Dunava,
Pa izleze, bogme, plavajeki,
I prefrli Sava em Dunava.

Tako na jednome od izvora stare makedonske etike zatičemo danas makedonsko narodno epsko pevanje na pragu njegovog zaboravljanja. U živom narodnom pevanju, koje odražava sam društveno-istoriski razvoj naroda i borbu, stremljenja najširih, izrabljenih i porobljenih narodnih masa, nove pesme potiskuju stare i stare se održavaju samo utoliko ukoliko odgovaraju svojim sadržajem aktuelnim, neposrednim borbenim, revolucionarnim stremljenjima naroda, ukoliko odgovaraju sadanjem društveno-istoriskom »nalogu«. U slučaju Lente Mazakoskog konstatovali smo da i pesme koje su prešle u zaborav, zatrpane dubokim novim narodnim doživljajem, novim društvenim sadržajem i novim pesmama, vraćaju se iz zaborava pod uplivom istog sadanjeg društvenog »naloga«, te se pod novim društveno-istoriskim uslovima vrši nov odbir iz kulturnog blaga makedonske narodne prošlosti.

Od ovoga pravila koje važi za sve pevače uzljebljene svojim društvenim položajem, životom i borbom u istoriskom kretanju najširih narodnih masa, ima izuzetaka samo u slučajevima, kakav je na pr. pevanje seoskog gazdice mogilskog Blaža Pifke ili koje varoške, berovske babe, u kojima pripadnost reakcionarnoj klasi čini da ovi pevači čuvaju pesme svoga klasna zastarela sadržaja, ali sa smrću ovih pevača nestaće i ovih zastarelih pesama, tako da konačno razvoj narodnog pevanja pravilno, zakonito odražava osnovnu liniju samog društveno-istoriskog razvoja i borbe širokih narodnih radnih masa, liniju uvek bitno aktualizovanu i u svakom momentu se sastojeći od svega što je najnaprednije, najrevolucionarnije, najlepše dosad narod doživeo.

To je, dakle, prirodni, istoriski zakon kretanja, menjanja i razvoja makedonskog narodnog pevanja, kao i svake druge narodne umetnosti uopšte, — zakon koji deluje hteli to ili ne reakcionarni društveni elementi, — zakon odabiranja iz kulturne riznice naroda najnaprednijih, najubojitijih, najlepših epskih, lirskih i drugih umetničkih ostvarenja koja su iz dubine svekolike borbene narodne prošlosti sačuvale ogromnu pokretačku i mobilizatorsku snagu za današnjicu. To je ono što su CK KPM i Narodna vlada Narodne Republike Makedonije pravilno shvatili prikupljajući ovo borbeno revolucionarno blago narodne umetnosti, kako ga makedonski narod danas peva u raznim oblastima, i vraćajući ga čitavom makedonskom narodu, širokim narodnim masama objavljivanjem takvih zbirki kao što su Blaža Koneskog **Zbirka na makedonski narodni pesni** (1947) ili Jovana Boškovskog **Junak nad junaci — Epski narodni pesni za Marka** (1948), i pronoseći njihovu tradiciju preko široke mreže folklornih grupa koja teži da obuhvati svaki i najmanji gradić i svako i najmanje selo Narodne Republike Makedonije.

Sasvim je prirodno da u Titovoj, socijalističkoj Jugoslaviji narodna vlada svake narodne republike preko posebnih naučnih instituta za folklor i njihovih publikacija, kao i preko široke mreže folklornih grupa posvećuje naročitu pažnju, pomaže i gaji zakoniti razvoj od iskona borbenog, revolucionarnog, stvaralačkog narodnog pevanja, time svesno, marksistički-lenjinistički, pothranjujući pravilni razvoj borbene, revolucionarne, stvaralačke narodne duše sinova broj nih naših Lenta Mazakoskih, koji krampima i gasnim bušilicama pretvaraju danas svoja nekadašnja hajdučka gnezda u najmoćnije elektrostroje, svoju zaostalu i ratom porušenu otadžbinu u cvetnu zemlju socijalizma.*

* Odlomak iz jedne veće studije.

REDAKCIONI ODBOR:
Jovan Popović, Čedomir Minderović, Marijan Jurković, Ivan Potrč, Vjekoslav Kaleb, Isak Samokovlija, Janko Đonović, i Dmitar Mitrev

PRETPLATA ZA KNJIZEVNE NOVINE
Za našu zemlju na 3 meseca 35 dinara, na 6 meseci 70 dinara i na godinu dana 140 dinara
Za inostranstvo: na 3 meseca 50 dinara, na 6 meseci 100 dinara i na godinu dana 200 dinara
Rukopisi se ne vraćaju.
Broj čekovnog računa 1—9063—78
Poštanski fah 31

Odgovorni urednik: Jovan Popović, Beograd, Francuska broj 7 — Štamparija »Borba« Beograd, Dečanska 31.